૨૧૧૯

શામળભટના છપ્પા

—o—

પેટ વિશે છપ્પા

પેટ કરાવે વેઠ, પેટ વાજા વજડાવે;
પેટ ઉપાડે ભાર, પેટ ગુણ સહુના ગાએ,
પેટ ભમે પરદેશ, પેટથી પાપ કરે છે;
પેટ કરાવે જાર, પેટ તો સત્ય હરે છે.
વળી છળ પ્રપંચ અધિક કરે, પેટ કાજ નરકે પડે;
સામળ કહે સાચુ માનજો, પેટ પાપ નરને નડે. ૧
વિપ્ર પેટને કાજ, શાસ્ત્ર વાંચેને શિખે;
વીચારી વળી વિદેશ, ભણેલા થઇને ભાખે.
વણીક પેટને કાજ, ચઢીને વાંહાણ ચડે છે.
મજુર ઉપાડે ભાર, ઘણા જન ઘાટ ઘડે છે,
વળી કરે છે કાસદ કાશીદુ, સીર કપાવી તસકર મરે,
કહે સામળ પેટને કારણે. કુલ આચાર સઉ કો કરે. ૨
પેટ ચડાવે વાંસ, પેટથી નૃતક નાચે;
પેટ કાજ ગુણ ગાય, ઉંચ નીચાને જાચે,
પેટ કરે છળ કપટ, પેટ રણમાં રખડાવે.
પેટ કરે વિખવાદ, પેટ તો શીશ કટાવે;
ચોરી ચાડીને ચાકરી, અધર્મ સઉ આ પેટના,
શામળભટ સાચુ કહે, પ્રપંચ પાપી પેટનાં; ૩
ક્યાં ભડકણને ધીર, ક્યા ગુણહીણને જ્ઞાતા.
ક્યાં કૃપણને કરણ, ક્યાં દંભીને દાતા,

ક્યાં રંકને રાય, ક્યાં અકરમી ઇંદર,
ક્યાં પાપી પુન્યવંત, ક્યાં શંખ હીણને ચંદ્ર.
વળી અણુ પંડીત પંડીત કીયાં, બેશી પારકે બારણે
શામળ કહે માન ગમાવીયા, કુડાં પેટને કારણે, ૪
ક્યાં દરીદ્ર દીવાન, ક્યાં કરૂપ રૂપાળા,
ક્યાં જુધીષ્ટર જોર, ક્યાં ભીક્ષક ભુપાળા.
ક્યાં બુદ્ધિ બળવંત, ક્યાં ગધાને ઘોડા;
ક્યાં કપુત, સપુત. રામ લક્ષમણના જોડા
નર નાર જારને સતી કીયાં. જાઉ જેને વારણે,
શામળ કહે માન ગમાવીયાં, કુડા પેટને કારણે. ૫
ક્યાં ઊંચને નીચ, ક્યાં રોગીને સાજ્ન;
ક્યાં અભાગને સભાગ, ક્યાં દુરબળને તાજા,
ક્યાં અજાણને જાણ, ક્યાં પથ્થરને હીરા;
ક્યાં અજા ગજરાજ, ક્યાં વૈરીને વીરા.
જુઠા બોલા સાચા કીયાં, નીચ બુદ્ધિ કરે નટને;
શામળ કહે માન ગમાવ્યાં, પ્રપંચ પાપી પેટને. ૬
કોઇ અગને અચાગ, કોઇ રજીતને રંગા;
કોઇ રૂપ હીણ રત્ન, કોઇ ગંદીને ગંગા
કોઇ મૃગનેણી નર, કોઇ વળી આંખે કાંણી;
કોઇ વેશી દેખીએ, કોઇ રીજવાળી રાણી,
જે લપોડશંખ લેખા વિના, દક્ષણવંત વળી કહયા;
શામળ કહે કવી કોબિદ પણ, પેટ તણે વશ સહુ રહયા.
પેટ કરાવે પાપ. પેટ પરદેશ કાઢે;
પેટજ કરે પ્રપંચ, ચલાવે માર્ગ આડે.
પેટ કરે પાખંડ, પેટ વણુ વાંકે ડંડે;
પેટ શંકટ થાય, પેટ મેહેનતમાં મંડે.

સતી નારીને મુખક કરે, સ્યા અવગુણ કહું પેટના;
શામળ કહે શા અવગુણ કહુ પ્રપંચ પાપી પેટના. ૮
જગત અન્ન આધાર, અન્ન દૈવત એ મોટું;
અન્નવણ ન રહે જીવ, અન્નવણ સરવે ખોટું.
દેવ દનુજ નરનાર, જીવે છે અન્નને જોરે;
અન્ન વિનાનું સરવ, અતી અંધારૂં ઘોરે.
પાલણ પોષણ પૃથ્વી વિષે, કરતારે ઞત કુરણા;
શામળ કહે શેવો સહુ આધ શક્તિ અન્ન પુરણા. ૯
સીતા રામ જે એજ,, એજ શ્રી રાધા ક્રશ્ન;
એ ઊંચ અને નીચ, પંડીતે કીધું પ્રશ્ન;
એ રોહણીને ચંદ્ર, એજ માતા સાવીત્રી.
મંત્ર જંત્રને તંત્ર, એજ ગુણનીધી ગાયત્રી;
અન્નપુરણા સહુની ઇશ છે, બુદ્ધિવંત જન બુજશે,
શામળ કહે અન્ન આધારથી, સર્વે ડાપણ સુજશે. ૧૦

જર વિશે છપા.

જરને વશ છે જગત, રાય પણ જરથી રીઝે;
જુવતી જર વશ હોય, લાભ પણ જરથીલીજે;
અને જર સજ્જન સનમાન, જરે જસવંત કહાવે
જરથી પામે જોખ, સતી શુભ [illegible],
અને જરનુજ જગતમાં જોર છે. [illegible]
શામળ કહે જર જોરથી, [illegible] એમ [illegible]. ૧૧
જર માતને તાત, જાત તે જરથી જાણો;
ડાહાપણ છે ઘણ, [illegible].
સગાં સહોદર સરવ, દ્રવ્ય વણ જે વેપારી;
રૂંઝને રૂપ અનુપ દ્રવ્ય તે ધીરજ ધારી,

સહુ જગત છે જર થકી, અને ગ્રથમાંહી ગુણ બહુ ઘણું;
શામળ કહે સ્વરગે સચરે, જોર હોય જો જર તણું,
વીપ્રે ભણે છે વેદ; જઈ જરને તે જાચે;
સાધકને વળી સિદ્ધ. ફંદે જરથા તે રાચે.
સુરા બાંધે શાહસ્ત્ર, જર થકી તે કર જોડે;
અનંમી નેં અહંકારી, હાથ જર આગળ જોડે,
ગામી નામીને નરપતી, જરને વશ વર્તી રહે;
શામળ કહેછે સંસારમાં દમડાને ડાહ્યો કહે. ૩
જરથી પામે જોગ; જરે ઇંદ્રાસન આણે;
જરથી જગ જીતાય, જર થકી મોટમ માણે.
જર થકી લાખ કરોડ, હોડ હઠીલાં હારે;
જરથી રાજ્ય થપાય, જરે ઝાઝંને મારે;
એમં જગત વસ્ય છે જર તણે; ચીતવે તેવા ગુણ ગણે
જગદીશ ઇશ વશ જર તણે. શામળભટ સાચુ ભણે
ઘણો જેહ ઘર ગરથ, રૂપ તેને ઘેર રેહે છે;
ઘણો જેહ ઘર ગરથ, રેહે વશં તેને રાજા.
ઘણો જેહ ઘર ગરથ, સુજસ બોલે ઝાઝા;
જરતો છે ઇસ્વરથી અધિક, બુદ્ધિ નિધાંન પ્રાક્રમ બહુ;
શામળ શેવક શ્રીમંતના, શત પ્રકારે શોભીત સહુ. ૫
જર વીના જે જોખ, શીખ તેતો નહી સાચો;
જર વીણ તનમાં પ્રાણ, કહુ કર તુતે કાચો,
જર વીના જે રૂપ, દેહ ટરૂપી કુડો;
જર વીણ મંદીર માંગે; ભામ રાખે તે ભુંડો.
જર વીણ ડાપણ છે જેટલું, તે ઘેલાપણ જાણવું;
શામળ કેહે સઘળી ચીજતે, જગમાં જર પરમાણવું. ૬
જરથી શોભે સરવ, વેદનો જરથી વાગે;

જરથી ક્રીતે ન્યાય, જરે મન વંછીત પામે.
જરથી સગપણુ સાથ, કરે જરથી સૌ કાજે;
જર ઓડાવે હાથ, જર થકી સરવે લાજે.
જર તરણાનો મેરૂ કરે, રાજ અપાવે રંકને;
કવિ શામળ કહે છે જરથકી, પામર લુટે લંકને ૭
ગાંઠે જેને ગર્થ, ભલી તે વિદ્યા ભણીયો;
ગાંઠે જેને ગર્થ, રેહે નહી કોઇનો રણીયો:
ગાંઠે જેને ગર્થ, તેજ પંડીત છે પુરો;
જેને ગાંઠે ગર્થ, તેજ સા ાદ છે સુરો.
વળી ગાંઠે જેને ગર્થ છે, પ્રાક્રમી પ્રમાણવો;
શામળ કહે છે સંસારમાં જરવીણુ મુરખ જાણવો.૮
જર છે સૌને જીવ; જર લે મહા સુખ માણી;
કરે પરાણે પ્રીત, રંક રાજાને રાણી;
જર વશ બધુ જગત, જરે જુવતી વશ થાએ,
જર જંગલમાં મંગળ કરે; જુગતી સરવે જોગવે;
શામળ કહે ધનથી ધનપતી, ભારે સુખ તે ભોગવે.૯
ડાહાપણુ દમડા માંહી, રહે દમડાનાં યારી;
દમડા માંહી રૂપ; ભેદ દમડામાં ભારી.
જો દમડામાં જોર; રહે વશ થઇને રાજા;
દમડે ઊંચ અધિકાર, ગુણુ દમડામાં ઝાઝા.
દમડો છે મોંઘો દેવથી, વણુ દમડે સહુ રાંકડાં;
શામળ કેહે દમડા તણાં, ભાત ભાત લેઉ ભામણાં,
જર દેખી જસવંત; ગુણુને ગ્નાન ગમાવે;
ધન દેખી ધન વંત, નીચને શીશ નમાવે.
સોનુ દેખી શ્રીમંત, કપટનુ કામ કરે છે;
અરથ દેખી ગુણવંત હેતથી હાથ ધરે છે.

રાજાની કે રાંકની, નીર્મળ કુળની નારીએ;
શામળ કહે સત્ય જાણજો જર દેખીં કરે જારીયો. ૧૧
સુર કપવે શીશ, ચતુર ચાકરી ચહાવે,
નાચે છે નૃત વંત, ગીત ગુણીજન થઇ ગાએ;
વિદ્યાવંત વિદેશ જાચવા કારણ જાએ;
જાર ઉપાડે ભાર, કઇ કાશીદ સાહુ કરે.
જેજે ઉપાય અન્યાય, જે બુદ્ધિ બગડે બારણે;
શામળ કહે શાણા સમજજો, જર કમાવા કારણે. ૧૨
નીરધન બોલે સત્ય, કહે જરવાળો જુઠી,
નીરધન ગાણું ગાય જાય જરવાળો ઉઠી,
હાહા કરે સૌ લોક, વદે જરવાળો જુઠું;
રીદ્ધી ઉપર સૌ રાજી, રીદ્ધી પાખી સૌ રૂડયું,
ચઉદે વિદ્યાની ચાતુરી. ગરથ સાથ વાસો રહે.
વળો કરમ ધરમને શરમ, સૌ કવી શામળ જરને કહે
દાટયુ જેણે દ્રવ્ય, સરવ આતરીયા શાપે.
ડાટયુ જેને દ્રવ્ય, પીંડ નવ લીધો બાપે.
ડાટયુ જેને દ્રવ્ય, પાપમાં થયો જે ગરકે;
ડાટયુ જેને દ્રવ્ય, નીચ તે પડિયો નરકે-
નવ ખાધું ખરચ્યુ વાવરયુ; દાન દઇ જસ નવ લીધો,
શામળ શીર ભાર વહી મુઓ, દૈવે તેને દંડીયો, ૧૪
જેમ ઘાચીનો બળદ, રાત દીવશ તે ફરીયો;
જેમ ગધો ગુણ હીણ; ભાર અણ લેખે ભરીઓ.
પાડો જેમ પખાલ, પુઠ પણ પરખે પાણી.
વેઠે પકડી વીર, તડફડીને તે તાણી;
જર રખો રોજ થઇ રાંકડા વેઠી દુખ વધારીઓ,
શામળ ના ખાયો ખરચીયો, જીતી બાજી હારીઓ. ૧૫

કુસંગ વિશે છપા

કરે નીચનો સંગ, નીચની બુદ્ધિ આવે;
કરે નીચનો સંગ, સકળ સદગુણ ગમાવે,
કરે નીચનો સંગ, નીચની ભાષા ભાખે
કરે નીચનો સંગ, નીચની રીતે રાખે.
વળી નીચ કામ નીચા કરે, નીચ કેહેવાયે ઊંચ જન,
સામળ કહે સંગત નીચની, કોઇ ન કરશો કોઉ
પંડીતે પંડીત પ્રીત, મુરખને વાહાલો મુરખ;
રૂડે રૂડી રીત, ચતુર ચતુરાઇ ત્યાં ચાખ.
સુભને વાહાલો સુભ, વાહાલો દાતાને દાતા;
જારને વાહાલો જાર, ગુણીજનને ગુણ જ્ઞાતા,
સુરાને વાહાલા સુરનર, કાયરને કાયર ગમે.
જશવંત ગમે જશવંતને, શામળ રાગ રૂદે રમે. ૨
મળે ઉંચને ઊંચ, મળે ભંગીને ભંગી;
મળે નીચને નીચ, મળે રાગીને રંગી.
મળે ભગતને ભગત, મળે પાપીને પાપી.
મળે જ્ઞાનીને જ્ઞાની, મળે જાચકને જાપી,
વળી વ્યસનીને વ્યસની મળે, મળતે મળતા ગુણ મળે
જેમ લવણ મળે છે તક્રમાં શામળ પય સાકર ભળે.

મોત વિશે છપા

કોઈ કહે આવો તાવ, કોઈ કહે થઉ કોગળીઉ;
કોઈ કહે કરડો નાગ, કોઈ કહે વાસી વળીઉ;
કોઈ કહે વાધો રેગ; કોઈ કહે સહસ્ત્રજ વાગ્યું;
કોઈ કહે મારી મુંઠ. કોઈ કહે પાપજ લાગ્યુ;
ઈસ્વર માથે લેતો નથીં, જગતમાં મહીમા જુવો;

સામળ કહે સહુ સાંભળો, મોત આવ્યું તેથી મુવો;
બેસે અરણવ નીર, તીર ગંગાને બેસે;
ચડે જો પરવત મેર, કદી પાતાળે પેસે;
પરવત માંહી પ્રવેશ, કરે આપે એકાંતે;
ઓશડ અમૃત અહાર, ભમે ભલા બહુ-
અંતે કીંકર રાખે કઈ કોટીધા, સંગ પ્રસંગ ઘણા કરે
સામળ કહે સઉ સાંભળો મોત આવે નીસચે મરે; ૨
માત તાનને મીત્ર, પુત્ર પરીપારજ પેદા,
અલખત અપરમ પાર, ઘણા હસ્તીને ઘોડા;
સેવક સાથે સુર, પરી પુરણ પરતાપે;
ભગવંતા બહુ બહુ. છત્ર છાએ છત છાપે;
અધીકાર અયુત લખ ઈંદુનો; કોડવાર શુ કહુ કથી;
પણ મોતથી મુકાવવા. સામળ કોઈ સમરથ નથી, ૩
નાઠે ન મુકે ભુખ, દુખ નાઠે નવ જાએ;
નાઠે ન મુકે ભોગ, રોગ નાઠે પણ થાએ,
નાઠે નવ મુકે તાવ, પાપ નાઠે નવ છુટે,
નાઠે ન રહે લાજ, ચોર કે હાકમ લુટે.
કદી નાઠે મોત મુકે નહી પ્રીછવો તીણાથી પાસ છે;
કવી શામળભટ સાચુ કહે, નામ સરવનો નાશ છે. ૪
જે જોયું તે જાય, જેહ કાલ્યુ તે ખરશે;
ભર્યું તે ઠલવાય, ચડયું તે ઉતરશે,
લીલુ તે સુકાય, નવું તે જુનુ થાશે;
આવરદા વશ સરવ, કાળ સઉકોને ખાશે,
જો કીનર જક્ષને રાક્ષસો, દેવ ગાંધ્રવ દાનવી,
અધવાદિક પણ મોતે મરે, કોણ સાત્રમાં માનવી; ૫
માત પિતાનો ભોગ, જોગ વીરૂજ બંધાણું,

રૂધીર મંસને હાડ; શરિર તેનું બંધાયું.
નસો જાલ નખ વાલ, સંગ લેઇ સાંધા મેલા
પંચ ભુતના ભાગ લાગ રમવાને ગેલા,
મમતા માયા હંકાર અતી, વકરૂપ કોઇક વાસો;
શામળ જળ પરપોટા જથા, કહો ગરવ તેનો કશો. ૬
મારૂ મારૂ કરે મુઢ, કરમી કાયા માયા;
અજ્ઞાની આરૂઢ, અંધ થઇ ધંધે ધાયા,
આ મારૂ ઘર સુત્ર, પુત્ર મારો પરણ્યાનું;
ઘડપણ પાળે મને, આજ ભલી બાત ભણ્યાનું.
પણ દીપક વન જે વાયુને, કાચો કુંપો કાચનો;
શામળ કહે મુઢ મમતા કરે, તેવા શરીર અચારનો.૭
ચીરંજીવી નહી કોઇ, ગયા માનધાતા મહિપત;
ચીરંજીવી નહી કોઇ; ગયા વહી અગણીત;
ચીરંજીવી નહી કોઇ, ગયા અધિકારી ઇંદ્ર,
ચીરંજીવી નહી કોઈ, ગયા સુરજને ચંદ્ર;
વળી ગયા રામને રાવણ, ગયા દેવને દાનવી.
સતવાદી સલક્ષણા ગયા, કોણ માત્રમાં માનવી; ૮
કોઇ આજ કોઇ કાલ, કોઇ માસે છમાસે;
કોઇ વરસે દસ બાર, કોઇ પચીસ પચાશે.
કોઇ સાઠ શીતેર, કોઇ પુણોસોં એંશી;
જે જોયુ તે જાય, નથી રેહેવાનુ બેશી.
જે નામ તેનો નાશ છે, ધરમજ એવો ધારવો;
કવી શામળ કહે મુરખ કરે. ગંદી દેહનો ગારવો. ૯
ઘડી પલક કે પોહોર, સાંજ સવાર કે વાહાણું;
એ દીપક ઓલાય, ન આવે સાથે નાણું;
ઘરમાં કે ગામ, દેશ પરદેશ પડશે.

જળ પરપોટા જેમ એક દિન નિશ્ચય નડશે;
રાખી કોઇની રેહેશે નહી, દીવસ નક્કી નહી દેહનો
શામળ કહે કાચો કુંભ છે; શો ભરંસો તેહનો. ૧

સ્ત્રીના અવગુણ વિશે છપા.

નારી નીચ સ્વભાવ, અજીત નવ જાએ હારી;
પર પુરષોશું લગ્ન, મરદને નાંખે મારી.
વીહવળ ચીત મન મગ્ન, રૂદન કરતી વણ વાંકે;
સાચી કોઈ ન હોઠ જુઠ અતી આંડઆંકે.
શીખ મણ તેની સાંભળી, મનમાં તુરત ન માનીયે,
શામળ કહે કદી શાણી ઘણી, પણ પ્રેમદાની મતી પાનીયે
સ્ત્રી ચરીત્ર બહુ લાખ, નીચ મતી જુઠને જોડે;
લાખ દિવશની પ્રીત, રીસ રજકનાં તોડે,
હસે વિના પરતાવ, અને હીરણ બલપણ છાંડે.
કઠણ રૂદય વળી કુમતી, મમત પોતાનો માંડે,
વળી ગરજ પડે ગરીબ ઘણી, જ્યાની સાચ નાથ સદા.
વળી સેહેજ વાતમાં આપદીએ, કલંક વાત કહે કદા. ૪
સ્ત્રી સુરજ અને ચંદ્ર, ઇંદ્ર તરૂણી વશ જ્યારે;
સ્ત્રી વશ રૂડા રામ, સ્ત્રી વશ મુનીવર છે મોટા.
સ્ત્રી વશ સઘળી સૃષ્ટી, છેક મોટાને છોટા;
વશ વર્તે સહુ તે તણે, જુવાની જ્યારે ઘણી.
કવિ શામળ કહે અજીતએ, તરતીબ તરૂણી તણી; ૩
ઘડીમાં આપે સુખ. ઘડીમાં દુખ દેખાડે;
ઘડીમાં ચાંપે ચરણ, ઘડીમાં મરેણ પમાડે.
ઘડીમાં ભોળવી લીયે, ઘડીમાં સરવસ આપે;
ઘડી એકમાં કહે વીર કંથ ઘડી એકમાં કરી થાપે.

વળી ઘડીએકમાં વીખ દીએ, પરણ્યો તજી પરશું રહે.
કવિ શામળભટ સાચુ કહે, બુદ્ધી હેણી તે કેમ બીહે;
સ્ત્રીના વાંક હજાર, તોય તેને નવ હણવી.
ડાપણુ દસ હજાર તોય મુરખમાં ગણવી.
સતી શોભે ગુણસુદ્ધ, તોય જસ હીણી જારી;
હઠ અધિકુ હેત. તોય તે નાંખે મારી.
નારી અવગુણ ગણવો નહી, ચતુરા નિશ્ચે મુકવી;
શામળ કહે હણવી નહી, મનુની જીવતી મુકવી. ૫
ઊંચ તણી અર્ધાંગ. નીચ નીચાને નિહાળે;
ડંસ રાખે દીલ માંહે, વેર કોક દીન વાળે;
બાપથી ન બીએ પલક, બાપના પરીયા બોળે.
પોતે હોય પાંશરી, તરૂણી તો પરવત તોળે છે;
હઠ કરતી સાથ હઠે, નહી પુત્ર પતી માબાપની,
કામની કલંક ભારે ખરી, શામળ માસ્તર છાપની. ૬
લલીતાને નહી લાજ, સત્ય તેને નવ સુજે;
કરે ન રૂડુ કાજ, પ્રભુને નવ પુજે.
શામાને શી શરમ, ધરમ કે ધ્યાન ન ધારે;
નારીને નહી જ્ઞાન, હોડ કરતી નવ હારે.
કામની આંખે દેખે નહી, જાણે નહી દીન જામની;
શામળ કહે સુજ પડે નહી, કામાતુર એ કામની;
નારી તે તો નીચ, ન રહે પોતાને ધામે;
નારી તે તો નીચ, કલંક ચટાવે કાંમે;
નારી તો તે નીચ, પ્રતીવરતપણું નવ પ્રીછે;
નારી તો તે નીચ, અન્ય નરને જે ઈછે;
નીચમાં નીચ જે નારીઓ, પર નર સાથે પ્રીતડી;
સામળ કહે નારી સમસ્તને, રૂડી નહીં એ રીતડી; ૮

શણુમાં જુઞ્જે રહી વાઘ, સાથે બાય ઘાલે;
હસ્તી દંતને હાથ, જડપથી મરડી ઝાલે;
ચડે મેરૂ ગીરી માંહી. સીંધને સીસ જઈ બેસે;
મણીધર મણી મરોડ, હોડ અરણવ જળ પેસે;
વળી અગમ નીગમ લક્ષણ લહે, ત્રીલોકને જીતે તેકે;
સામળ કહે સોધી જુવો, સીત્રીને જીતી નવ સકે; ૯
રીપુને રાખે ચરણ, મીત્રને મરડી મારે;
કુલ હીણો કે કપુત, જુવતો તેનો જસ જાંણે;
દાના દીલ દરીઆવ, તેના અવગુણ દીલ આંણે;
મુરખ કે રાજે મહીપતી, સ્ત્રી સુ વાત કરે છાનીયો;
સામળ કહે સ્ત્રી હોય સાધવી, પુરણ બુધી પણ પાંનીએ; ૧૦
પંડીત કેરી નાર, મુરખ સાથે જઈ માંણે
કુલવંતી નર, નીચને પુરસ પ્રમાંણે;
જરવંતાની જુવતી; વાંણોતર સાથે વલુધે,
નરપત કેરી નાર, ગમાર ગોલા સુગંધે;
સુરા કેરી સુદંરી, કાઅરને કામાદીએ;
સામળ સ્વભાવ સામાતણો. બુદ્ધીહીણ તે કેમ બીએ;
સ્ત્રીં પેટમાં વાત, છેકતો ન રહે છીની;
કરે ઉજડ બધું ગામ, હોઅજો મનની માની;
સ્ત્રીને છાની વાત, કહે તે મુરખ માનો;
સ્ત્રીને છાંની વાત, એ સાંણો સીખાણો;
સ્ત્રી અગળ છાની વાત, તે જગ બધે જાહેર થશે;
સામળે કહે સ્ત્રી વીકરીઆ થકી, અનરથ વધતો વાધશે
ઈંદ્ર અહલ્યાનાર, ભોગવી ભારે ભુપે;
સીવજિ જેવો સમરથ, રીઝ્યો ભીલડીને રૂપે,
પારાસુર પુન્યવંત, મુની મછગંધા માણી;

ચંદ્ર સરખો ચતુર. ભુલ્યો ગોરાણી જાણી;
હરી હર રાજા રાજેંદ્ર પણ પ્રેમદા દેખી બહુ પીડા;
સામળ કહે સાધક શીધ્ર નર, નારીએ શકે કે નડયા;૧૩
સતી સીતા સ્વરૂપ, રણે રાવણુ રોળાગો;
દ્રપતી દેવી દયાળી, કૌરવ કુળ નાશ કરાવ્યો.
રૂડી રેણુકા રૂપ, ઠીક નહી બુદ્ધિ ઠરાવી;
નક્ષત્રી અવની એહ વ.ર એકવીસ કરાવી.
કેચાકચક સ્ત્રીથી મુવા, હોડ કોડ સ. હારીયા;
શામળ સુરાપુરા સહુ, માનનીએ મારીયા. ૧૪
એવા લાખ કરોડ, કુળવંતાને કાળીઆ,
કહ્યાકચક શત ભ્રાત, એક ચીતામા બાળીયા.
કૃષ્ન જગત કરતાર, જુવો કુબજાને વરીયા;
કપદી બાળ્યો કામ, જગન તેમાં શો કરીગો.
ભામનીએ સૌને ભોગવ્યા દેવ મુનીને દાનવી;
શામળ કહે ઝીત્યા જુવતીએ, તે કોણ માત્રમાં કામની,
જુવતી ઝીત્યો તેહ, તેહ જોખમાં જાણો
જુવતી ઝીત્યો જેહ, તેહ પાપી પરમાણો,
જુવતી ઝીત્યો જેહ, કરે નહી સુક્રીત કોડે.
જુવતી ઝીત્યો તેહ, હારી બેઠો તે હોડે;
જન જે જુવતીએ ઝીતીગો, ગણુતીમાંથી તે ગગો.
શામળ કહે શામા ઝીત નર તરણાથી હલકો થગો. ૧૬
મંદીર જાતાં રોય, લુટારા જેને લુટે;
મંદીર જાતાં રોય, રાય જે ઉપર રૂઠે.
મંદીર જાતાં રોય, ઘેર જો નાર કુનારી;
મંદીર જાતાં રોય, જેહ શીર રણુ બહુ ભારી,
મંદીર જાતો તે રૂવે, જે નર હોય કુલક્ષણા;

શામળ કહે મંદીર જાતાં પામે શુભ સલક્ષણા. ૧૭
નારી વશ જે નાર, તેની બુદ્ધીનું બીડું;
નારી વશ જે નાર, તે ભુંડામાં ભુંડું.
નારી વશ જે નાર, રાવ પણ રંક સરીખો;
નારી વશ જે નાર, પુરૂષ પણ પશુ સરીખો.
નારી વશ જે નાહલો, દુખીયો દીસે દેહનો;
શામળ કહે જીત્યો સુંદરી, અફળ જન્મતો એહનો.૧૮
મુરખનો સરદાર, જે ધન જુગટે ખુવે;
મુરખનો સરદાર, પરાયુ પાપજ ધુવે.
મુરખનો સરદાર, વડારું વેરજ બાંધે;
મુરખનો સરદાર, ભુતનું સાધન સાધે.
જન મુરખનો સરદાર, જે પ્રભુ ભજતાં આળસ કરે;
શામળ કહે મહિપતી મુરખનો, નારી નેહ રૂદે ધરે,૧૯
કામનીને વશ કંથ, તોલ પણ ન રહે તેનો;
કામનીને વશ કંથ જગતમાં જસ નહી તેનો.
કામનીને વશ કંથ; પુન્યની પેર ન પ્રીછે;
કામની વશ કંથ, ઉગારશા એક ન ઇચ્છે;
કામની વશ જે કંથડો, પ્રતીત તેની નવ પડે,
શામળ કહે છે સત્ય માનજો, જશ તેને તો નવ જડે.૨૦

સ્ત્રીના ગુણ વિશે

માલે કામની કંથ, પ્રથમ તો લજ્યા પામે;
માલે કામની કંથ, નેણ તે નીચાં ઢાળે.
માલે કામની કંથ સ્નેહનાં વાયક સુજે,
માલે કામની કંથ જોર જોબનનું ઝુજે,
જ્યાં મળે કંથને કામની ભાવ હાવ મનમાં ભરે;

પકડે તે તરૂણી તોલ ત્યાં, શામળ કહે સોજન ધરે
નારી વિના નર રંક, સંક રાખે નહી કોઇ;
નારી વિના નર ચોર, જોર જર ખોમે ખોઇ.
નારી વિના નર નીરબળ સબળ રાખે નહી સંગે;
નારી વિના નર દિન હીન, સુખ એકલ અંગે.
સુરા વીણુ તે ચાલે નહી, જગત માંહી રહે જાહરે;
શામળ કહે છે સામા કશી, નજે જગતતો જાહરે. ૨
રાખે કંચની રાજ; કામ કરવા દીલદાસા;
પીઉ ઘર કામ પ્રમાણ; હોય મંજુરી મુખ દાસી;
કંદ્રપ તેના કાન; ખરે નીર રાજના ખાંતે;
એવી સેવા સહી. ઘણી રૂપાળી ઘાટે.
મર્મીવરતાપણુ પાળે ઘણુ; તેજ ઉપર દીલ તેહનું
કહી શામલ કહે સોધી મળે તરૂણી નામજ તેહનુ. ૩
નારી જેનુ નામ કરે સ્વામીની સેવા;
નારી જેનુ નામ દીલથી જાણે દેવા,
નારીજેનુ નામ દુખ સુખ ઘટના લહીઆ,
નારી જેનુનામ સ્વામીના અવગુણ સહીઆ;
વલી નારી તે નમી ચાલશે; નારી સફલ ફળે ફળે;
જીવે તાર જસ જીતીલીએ. અંતકાળ બાંહે બળે. ૪
નારી દેખી નર લાખ, ભગવાણા કઈ ભટકા,
જોગી મુક્યા જોગ, કેક સન્યાસી ચટકા;
શીઘતની સીધાઇ, બ્રમચારી કઇ ભમીયા;
પંડીતજી પુરાણ; રંગ રામાસુ રમીઆ.
વળી વ્રતમુકયાં કઇ વરતીએ. વગોઓવેસ વેરાગીએ;
સહુ સ્ત્રીસુખમાં વહી ગઆ; તરૂણીનતજી ત્યાગીએ; ૫
પગ ચરેછે તરણુ; રહે છે રણમાં રમતાં;

ારીની જોડ, ભાલા તે સાથે ભમતા;
ડ પંખી આકાશ જુવો તેનુ પણ જોડુ.
કોણ ઊંચકે નીચ; ગધેડુ કે કયાં ઘોડુ,
સુર અસુર નાગ કીનર વીણે, દેવી નાગણુ દાનવી.
નગરને કર્યા છે મેરીએ, કોણ ગત્રગાં માનવી. ૬
નારી વિના નર રંક; દાંમણો દીસે દેહે.
નારી વીના નર રંક, દીસે ગુણ હીણો દેહે,
નારી વીના નર રંક, નહી ધન ધારે કોઈ;
નારી વીના નર રંક, હરી પુજન નવ હોય,
નીરભાગ છે નરનારી વીના; ભોગ કસા ન ભોગવે;
ગુણ અદકાં અચ્યુતો જુવતી વણ નર જોગવે, ૭
એક નમેરી નાર; ભોળવે પાંડુને ભ્રાતે;
એક કરે છે જાર, ખાર રાખે દીલ ખાંતે;
નારી એક દીએ વીખ; દુખે દાવાદળ વાધે;
એક કરે અન્યાય અનમીનો કરે પરાજય.
ણ સુંદર નાર સલક્ષણી તારણ તરણ શફલ ફલે,
સામળ કહે સંસારના મહીલામાં ભાગે ભળે, ૮
નારી નરનું અંગ; સુખ દેખણ કરે શેવા.
લે પુનમાં ભાગ્ય, લાભા જસલાખો લેવા.
ામાથી શંતાન, ધરમ બુધી તે ધારે.
પ્રગટે પુત્ર સપુત્ર, કુલ એકોતેર તારે.
ગુણવંત મળે જો કામની, સ્વામીને સુખ દીએ સતી;
ુ એમ વીચાર આપણી, પુન્યવંત તેનો પતી, ૯
માનવી મોટે મુલ માહા, માયા એ મોટી.
જીતવા ઈચ્છે જેહ. તેહની ખાંતજ ખોટી;
સ્વરગ મૃત્યુ પાતાળ, ભેદ ભારથ જે ભણીયા.

ઊચ નીચને અમીર, સરવ જુવતીએ જાણીઆ;
આ ખરા રતનની ખાણ છે, મોટી પુરૂષથી પ્રિછજો.
સહુ શાસ્ત્ર સાખ શામળ કહે, અંતરમાં સહુ પ્રિછજો.
નીરમળ મતની નાર, સામીને સ્વર્ગે પમાડે;
જુવતી જોબન માંહી. રીઝથી રંગ રમાડે
ઢાંકે કુળ કલંક, સરસ ચલાવે ઘરસુત્ર.
વધે તેહથી વંશ, પ્રસવે પુત્ર શપુત્ર;
વળી હોય સતી શુભ સાધવી, પુન્ય વંતી તે પારખી
છે નીચજ કોઇક નારીયો, સ્વભાવે સહુ નહીસરખી.

કન્યા ગમે તેવા વરને વરે છે તે વિષે ભીક્ષક ને રાજકન્યાનો સંવાદ.

મારે મંગવી ભીખ, શદા વૃત તુનો આપે;
હુ જાચુ જન નીચ, કષ્ટ તું કઇના કાપે.
હુ ચોળુ તન રાખ, તુનો સોને ભાવે;
મારે જીરણ વસ્ત્ર, તુનો પટકુલ ઓપાવે,
વળી હુનો કરછું ફાકીર, તું મહી સુખ પાલે ચડે;
ફટ ફટરે ઘેલી ગોરડી, વીપ્ર ગરીબને કેમ વરે. ૧
જેમ બીંબુને ભાત છઠી અક્ષર જયમ છપે,
જેમ અરવ મરજાદ, વજન તોલા મન માપે.
રાત દીવસ જે રીત, જેમ વાદળને તડકો;
જેમ પવન આકાશ, ઘડી પળીવલ પલકો.
આવરદા આખી સ્ત્રીની, સુખ દુખ ટાળ્યા નવ ટળે;
હું બાંમનીને ભરથાર તુ નાઠે મારગ નહી મળે. ૨
નગમ્યો કોઇ નરેશ, ગમ્યોન પ્રતાપીક પુરૂષ;
નગમ્યો કરમી કોઇ, ગમ્યો નહી સામદ સુરૂ.

ન ગમ્યો કોઇ વણીક, ગમ્યો નહી નવતમ નાગર
દાતા કે દેસાઇ. ગમ્યો નહી સુમતી સાગર·
કોઇ ના ગમ્યો ગામ ગરાશીઆ, નગમ્યો મેહેતાશી તને;
પ્રધાન પાટવી પર હરી, ખોળી કાઢે લેમને. ૩
મડા જેવડુ તન, છેક રેહેસે કેમ છાંનું;
તનો કહે! પ્રતી બોલ, તેહ હુનો કેમ માંનું.
તમ મારે મુજ જીવ, જરૂર જોતાગાં જાય;
મારે સીર કલંક, દેશમાં દખી થાએ,
જો મુજને હોય મારાવવો, પરવશ પડવું હોય તાહરે;
શામળ કે હાણુમીજુ હવુ, જુગમાં કરવું હોય જાહરે ૪.
ઇસ્વર કેરે આંણુ, નામ લેતા દઉ તારૂ;
વાઢ પડે જયાશુક, મજે રૂધીર જ્યાં મારૂ.
કુદ્રષ્ટી તુજને જુવે, ચક્ષુ બે તેના કાઢું;
વાઢે નખ દીએ દુખ, વેંઘા તેનું શીર વાઢું.
જો કદી ખી જીવ જોખમ થશે; ભગતી તારીમા હું ભણું
શામળ કેહે હજર ચતા. શરીર તુજ સથે બળું, ૫
સામા ન જુવે રૂપ, જુવે નહી કુલ કે કાય;
જાંતી ન જુવે ભુપ, મને જ્યાં મનની માયા.
જુવતી ન જુવે જાત, જુવે નહી પંડીત પુરો;
ન જુવે ઊંચ અમીર, તથા સતવાદી સુરો.
કાંમની તો કામાતુર જુવે, કેમ ન ગણે કાનીમ;
વળી જ્યાં ઘડીમાં જાય વીસરી; ભુંડી હોય જે ભામની.
રૂડી રાજયકુમારી હિચે હીંડોળા ખાટે;
પરીમલ પુરપા પાન, પોઢતી પલંગ પાટે.
સજે સોળ સણગાર, જવેરે જુકત જડાવે,
ખ[illegible] ખમ્મા કેહે ખલક; લાખ્યા લાડ લડાવે.

વેવી તરૂણીનુંતો જુઓ, વીપ્રસાથ મનડુ વસ્યુ.
ભીક્ષા માંગી ભોજન જમે, કેહે શામળ કારણ કસુ. ૭
લીઍ કાંમનીની કેડ. વગર મોતે મારે;
લીઍ કાંમનીની કેડ, હરખ હીતતે હરક હરસે.
લે કાંમનીની કેડ, જીવ જર જસ તે જાસે;
દુખ દેસે ડંડાવસે; મરસે કે તે મારસે,
જે કેડ કાંમનીની લહે, સામલ હોડે હારસે;
સુરા પીઍ જેનાર, જુવે વનવાડી; ૮
સરવર જાત્રમા નિત્ય જાઅ. તેહ સાથે પરઘર નર,
વાજાં અતી વાજીત્ર, ગાન ઉપર દીલદોડે;
અતી ચપલાઈ ચીત, હાસ અતી માંણે મોઢે;
અતી લોભીને અતી લાલચી; અતી નીસંક પરઘરઅડે
સામળ કેહે કુલ સુધ કાંમની ઍ લક્ષણથી ગુણ ઘટે

પર સ્ત્રી વિષે

પરનારીશુ પ્રીત, દેહમાં દુખ ઘણેરૂ;
પરનારીશુ પ્રીત; થાય અવ અતી અનેરૂ;
પરનારીશુ પ્રીત; ખરોમનમાં ક્ષઅ રોગ;
પરનારીશુ પ્રીત, ભગ્યહીણુના ભોગ;
પરનારી સાથે પ્રીતછે પડીઆ પાપ પ્રસંગમાં;
કવી સામલ ભટ સાચુ કેહે, ઊચાટ ઊપજે અંગમાં!
પરનારીશુ પ્રીત તેને ભોજન નભાવે;
પરનારીશુ પ્રીત, હરી સેવા નવ સુજે;
પરનારીશુ પ્રીત. બુધ્ધી સારી નવ સુજે;
ઍ પીપ રૂપ પરનાર તે અપ જસ ઊપજે આફ
સાંમલ પ્રીતી પરનારશુ બોળે આંતેર બાંધનાર

પરનારીશુ પ્રીત; નવેઅંકે તેને રૂડયા,
પરનારીશુ પ્રીત; અગ્ની વરસાદજ વુઠયા
પરનારીશુ પ્રીત, પનોતી લોહની હોએ;
પરનારીશુ પ્રીત. જરૂર નર નરકે જાએ,
પરનારી કેરી પ્રીતથી, અગ્ની આંચ નીત્ય નીત્ય ખમે;
સામળ કહે સાચુ માનજો. ગુણવંતાને નવ ગમે ૩
અગ્ની આગળ ઘ્રત; તરત ઉકળેને તાપે;
મનુંની આગળ ગરદ. રહે કેમ આપે આપે;
તસકર આગળ દ્રવ્ય; કહો દીઠું કેમ મુકે;
તેતર બાજની પાસ, ચોટ કરતાં નવ ચુકે;
કોમી આગળ લક્ષમી અને, જુવતી પાસ નર જે હશે;
કવી સામળ કહે સોબત મળે. જરૂર લાજ તેની જશે;
અગ્નો આગળ દુધ ઉકળતાં વાર ન લાગે;
દારૂને દેવતાય, મલે ભડકો થઈ લાગે;
તરૂણી ઉગ્યો તીમર, તરત નીરખતાં નાસે;
ભડકો પડતાં તાઢ પડેલી ન રહે પાસે,
પ્રમદાની આગળ ત્યમ, પુરૂશ એકાંતે એમ મળે;
સામળ કહે જોસતદીઆ, તોઅ લુણુ જગ આગળે ૫
મો કાયર એક સુર; નાંચતાં તે પણ નાચે;
જેને સંગતી જુઠ, જુઠનો બેસે પાસે;
કાજળ કોટડી માંહી, પ્રવીણ પુરૂષ થઈ પેસે;
રાખે સુભ સંભાળ ડાઘ તેને પણ બેસે;
પ્રમદા સંગે પુરૂશ; તે કાંમ વીવશ થાએ સહી;
સામળ કહે સજન પુરૂશ, તો પેર સ્ત્રી પાસે વસેનહી; ૬
સીવ સરખા સમરથ, ભોળવ્યા ભીલડીરાણી;
ઈંદ્ર અલ્યા નાર ગઓ જયાંછે ગોરાણી;

કામને સંગે કોટીધા; પવીત્ર થયા કુ પાળશે;
સામળ કહે સામા આગળે, માનવી તે કુણ માત્રશે;
પર અસ્ત્રીથી સુખ લાગુ. પર અસ્ત્રી સંગે પાપ;
પરઅસ્ત્ર નરકની ખાંણુ ત્રીવીધા ઉપજે તાપે;
પરઅસ્ત્રી ંગત પ્રભુ દુર, પરસ્ત્રી ગુણ ઘટાવે
તે તાણી તરવાર, કોઈ દીન સીસ કટાવે;
પરનારીને જે પરહરે, તે ડાયા કેહેવાયછે;
સામળ પરનારી ની પ્રીતથી, જીવનું જોખમ થાયશે;
પરઅસ્ત્રી પાપનું મુળ; બીજછે જેરજ ફેરું;
પરઅસ્ત્રી સોકનું શદંન; પરસ્ત્રી દુખ અનેરૂ
પરઅસ્ત્રી રૂવે રૂવે રોગ, પર અસ્ત્રી જયાર વાત જાણુ
પરનારી પરે હરનારતેપરઅસ્ત્રીછે લાક્ષીસા,
સામળ પરનારી સંગથી; નથી બેઠો નર કોય ઠરી, ૯
પરનારીસુ સ્નેહ, પુરો નર તે તો પાપી;
પરનાસીસુ સનેહ, સદા સે સીવનો સાપી,
પરનારીસુ નેહ રામ તેને તો રૂઠો
પરનારસુ સ્નેહ, તેહનો દાડો ઉઠો,
પરનારી સાથ સ્નેહતો; દુખ ડુગર ઢોયગા સદા,
સામસ કહે સુખ સ્વપનેનહી કય વીકટ નરકં કદા,
પરનારીસુ પ્રીત; કાળ સમુદ્રમાં કહાવો,
પીરનારીસુ પ્રીત; એજ ઘેર આપજસ આવ્યો,
પરનારીસુપ્રીત, દેહ તેનીતો દહીએરે;
પરનારીસુ પ્રીત, પનોતી સોકની હએ; દુખ દારીર,
દાવાદર બલે ઘણુ; કષ્ટના ગરકમાં,
સામસ પ્રીતે પરનારની; એ નાખે નરકમાં ૧૧
પરનારીસુ પ્રીત રાંમ સાર નવ્ય સુજે,

પરનારીશું પ્રીત પ્રભુને તે નવ પુજે;
પરનારીશું પ્રીત ધરમ તે નવ ધરે;
પરનારીશું પ્રીત હોડમાં તેતો હારે,
અપજશ અણલેખે એહનો, અહંકાર અન્યા ધર્યો;
શામળ કહે સુખ પરનારીયું પ્યાર થયો પર સ્ત્રી તણો.
પરનારીશું પ્રીત પંડ પરવસ છે તેનો,
પરનારીશું પ્રીત જનમ જોખમમાં તેનો.
પરનારીશું પ્રીત રીત તેની નહી રૂડી;
પરનારીશું પ્રીત બુધી તેનીનો બુડી છે.
પરનારી પાળીસમી, કાયા રોગ એ કારમો;
શામળ કહે પરસ્ત્રી વશ જે પડયો, તેને ચંદ્રમા બારમો
પરનારીશું પ્રીત અછત તેને તો બેઠી,
પરનારીશું પ્રીત દસા રાહુની બેઠી;
પરનારીશું પ્રીત પીસાચની પીડા સહીએ,
પરનારીશું પ્રીત વીઘન ત્યાં કોટીક કહીએ.
પરનારી કરી પ્રીતથી, ગયો તેના ગરકમાં;
કવી શામળ સત્યુ કહે નીશ્ચે જાશે નરકમાં, ૧૪
પરનારીશું પ્રીત લોકમાં લજ્યા જાએ,
પરનારીશું પ્રીત લક્ષ્મી લુટી લીએ રાયે;
પરનારીશું પ્રીત બાપની લાજન બુડે,
પરનારીશું પ્રીત સત્યની વાત ન સુજે.
નહીં રાગ નામ હૃદય ધરે, પીછે નહી જયાં પુન્યમાં;
શામળ પર સ્ત્રીની પ્રીતથી, સખ વાત દીઠે સુન્યમાં
પ્રીત વિના પરનાર સનેહ ન કરે તે સાથે,
પ્રીત વીના પરનાર હોડથી ન આવે હાથે;
પ્રીત બિના પરનાર જોરથી કોઇ નવ જીતે;

પ્રીત વિના પરનાર છત્રપતી છે પણ છાને.
વળી પ્રીત વિના પરનારી તે વશ વરતી થાએ નહી;
શામળ સંપુર્ણ સ્નેહથી, સામા વશ થાએ સહી. ૬૬
છાનો ન રહે છીર, રહે નહી છાંની રાડી,
છાનું ન રહે પાપ, અકલ ફેલાવે આડી.
છાનો ન રહે મેહ; રહે નહી છાની રેણી;
રહે નહી છાનું પ્રભાત, તથા કીરતી કે કેણી
છાની ન રહે વિદ્યા ભણી, સુગંધી છાની નવ રહે,
તેમ પ્રીત છાની પરનારશું, છાની ન રહે સામળ કેહે.

જુવાનીના જોર વિષે.

જેને જુવા જોર, પુન્યની વાત ન પ્રીછે;
જેને જુવાની જોર, ઇશ અસરત નહીયછે.
જેને જુવાની જોર, પર અસ્ત્રી ઉપર પ્રીતી;
જેને જુવાની જોર, રૂડી નવ રાખે રીતી.
છે જોર જુવાની જેહને, અંધને આડે આંક છે;
શામળ કેહે સુણ ચતુરનર, પણ ખુધીનો શો વાંક છે.
હસ્તી જોબન ન હોય, જ્યારે મદમાતો માહાલે;
અશ્વનું જોબન હોય, મસાલા ચરી જ્યાં ચાલે.
ભેંસનું જોબન હોય ભલો જ્યાં ભાદરવો.
નરનું જોબન હોય, પુત્ર દોલત તન નરવો.
રાજાનું જોબન રાજ્ય છે, પરી પુર્ણ સમૃથપણું;
કામની જોબન કંઠ છે. સામળ કહે શું કહું ઘણું.
કોઇ જોબન જસવંત ભાગ્યશાળી થઇ ભમીઆ.
કોઈ જોબન જરકાજ, જુઠું કરતાં નવ જોયું;
કોઇ જોબન જસ લીધ, ધરમ કરી પાપજ ખોયું.

કોઈ જોબનમાં જોતી ગયા, હરાગી હોડ હારી ગયા;
જોબનમાતે જીવતા રહ્યા, કઇમાઆમ્યે મરી ગયા.
કોઈ જોબનનું જોર, જગતમાં બનીયા જોગી;
અડસઠ તીરથ અટંન, ભાવ ભવ પુરે ભોગી.
કોઇ જોબનને જોર, પ્રસીધ પામ્યા પ્રાણી;
કોઇ જોબનને જોર, ભણ્યા વીદ્યા.
રસાવંતીજે સંત્યઅસંત્યશું ડુબલુ, જોબનમાં સ્થીરથાયછે;
શામળ કેહે જોબન જોરમાં, વગે જન વહી જાય છે.
રમઝમ કરતી રંભ, રહે પાણીને પોરશી;
ચયાં શાયળ ગુણ ગાત્ર. દેશ નહે સેડાશી,
હતુ જોબનનુ જોર, ત્યાર ગુણ તેના ગાતા,
પડી ગયા પછી દંત, મોટ પદ કેહે સહુ માતા.
વાંકા અંબોડા વાળતી, સુભ સણગાર ધરે શહુ;
ધોળે કેશ કર લાકડી. બુદ્દી થઇ દીઠી બહુ. ૫
ધોળા થાયે કેશ, ડાહી કેવાસે ડોશી;
વીપીન થાશે વેશ, તેનું પાણીને પોહોશી.
થર થર ધ્રુજશે થુલ, નમી જાસે બે નેણ;
પડે દેહમાં વેહ; વદાસે વિપ્રીત વેણ.
વળી લીટચુશે અકુ નાકથી, બે દાંત બેરા થશે;
સેવો પ્રભુને શામળ કેહે; જોબન જોર વહી જશે. ૬
જેમ વાદળી છાહ, છાપલછો છે ચડકો;
આમાં ચેતો મનુષ્ય, ખરો ખરાબીનો ખડકો.
રાંખ્યું તો નહી રહે, રૂપને જોબન રૂડું;
ક્ષય થઇ જસે વેશ, કલંક રહે તે કુડું.
છે દાણ રંક કે રાણીઓ, રૂપવૃત્તને બાળવું;
શામળ કેહે રાખ્યું નવ રહે, સચાર મેણું હાળવું. ૭

[૨૭]

સોકયના દુખ વિષે

જેના ઘરમાં સોકય, કાંમણ દુમણ તે પાંમે;
જેના ઘરમાં સોકય, વરતીઆ ત્યાં જઇ વસસે.
જેના ઘરમાં સોકય મનુષ્ય ખોટા કંઇ ખપન.;
જેના ઘરમાં સોકય, તેહને છાના છપના.
વળી જહ ઘરમાં સોકય છે, ચીંતતા આખો દીન વઢે;
શામળ સ્વામી સોકયનો, સુખે ન સુવે અધ ઘડી;
જેના ઘરમાં સોકય, બ્રમહત્યા તો કીધી;
જેના ઘરમાં સોકયા થાપણ ઓળવી લીધી,
જેના ઘરમાં સોકય દેવસ્થળ બહુ ઉથાપ્યા.
જેના ઘરમાં સોકય, મળાં લોકોનાં કાપ્યાં.
પુલ નવાંણે નીર, નાહાના સાપને સાપણી;
શામળ કેહે સોકયો શૃષ્ટીમાં પુરી પરસ્ય પાપણી. ૨
લોહ પનોતી લક્ષ, હોય તે નરને હૈયે
મંગળ ચોથો માન, કઠણ કુજોગે કહીએ.
રહે બારમો રાહુ, દસા રાહુની જોગે;
નવ ગ્રહ નીરબળ નીચ, ભાગ્ય હીણા તે ભોગવે,
એટલા ગ્રહે જેમ દુખ દીએ, ફરે ચઢતો કાળનું;
શામળ કેહે તેથી સત ઘણું દુખ સોકયના સાલનું. ૩
હસ્તી સીંહને પ્રીત,પ્રીત વાઘણને હરણી;
ગરૂડ શરપને પ્રીત, પ્રીત તીમરને તરણી.
ઉંદર બલાડી પ્રીત, પ્રીત મનીને સ્વાન;
પ્રીત શરપને નોળ, પ્રીત લંપટને ધસાન.
વળી પ્રીત વીપ્રને વરતીઆ; પ્રીત અસુર સુર ચોકળી;
સામળ કહે તેથી પ્રીત સુફળ, સ્રષ્ટીમાં સોકયતણો,

અબલા ભલી અનર્થ, તેથી વળી મોત ભલરૂ;
ભલી હીણાને હાથ, એહથી નહી દુખ અનેરૂ;
ભલી વિધવા ભલીવાજ, ભલી ગુણકા કે મેલો;
ભલી દરીદ્ર દાસી હોય, સુહાગણસેલી;
મોટી દાવાદળ દુઃખણી, પંચાગ શીન પણ સોકયનું;
કવિ સામલ ભટ સાચુ કેહે, સાલ જેને સોકયનું ૭
દરીદ્રને દુખ એક, માંન્યુ મનનું ન થાએ
દાસીને દુખ એક, નીત્ય પરદેસે જાએ,
દુનીઆને દુખ એક, વરહી જે દીન નવ વરસે;
વંઝાને દુખ એક, તનુજ કારણ મન તલખે;
કુવારીને દુખ કાંમનું, ભીખારીને ભુખનું;
શામલ કેહે તેથી ચોગણું; સ્રીને સોકયના દુખનું;
અંધાને દુખ આંખ, સારૂ નરતુ નવ દેખે;
બેરાને દુખકાન, રાગ પુરણ નવ પેખે;
રોગીને દુખ રોગ, ભોગ એકે નવ ભાવે;
ભક્ષુકને દુખ એક છેક ભીખારી કાવે;
એવા તો દુખ અનેકછે પાંગાને દુખ પગ તણું;
સામલ કેહે સ્રીને સોકયનું, છે દાવાદળ દુખ ઘણું;

પતિના વિજોગ વિષે

નાવ વિનાની જેનાર, કલંકતો પગલે પગલે;
નાવ વિનાની નાર, પાપતે ઢગલે ઢગલે;
નાવ વિનાની જેનાર, સતી પણતો નવ સુજે
નાવ વિનાની જે નાર, બુદ્ધી એકે નવ બુજે;
નાવ વિનાની નારીયો, તસકર સરખે તોલછે;
સામલ કેહે અબળા એકલી, બહુ અદ ગુણનાં બોલછે, ૧

પીતા વેર જે પુત્રી. હોય શીખી પણ રાજી;
બે.લે પુઠે લોક, કહે જે કયે છાંડી;
પીતા વેર જે પુત્રી, કુટંબ કહાવે ખોટી;
ધન્ય હીણુ હોય ઘરનો ધણી,પીતા હોય પૃથવી પતી;
પણ આવી તો શોભે સાસરે,સામલ કેહે તેતો સતી;૨
નરપાખી જે નાર, કલંક કરોડો બેસે;
નરપાખી જે નાર, પરાયા નર ત્યાં પેસે.
નરપાખી જે નાર, પુઠ સા તેની જુવે;
નરપાખી જે નાર, પાણી પોતાનું ખુવે,
નરપાખી નારી એકલી, વડો તેહમાં વાંક છે;
સામળ કેહે તે વીનતા વણસસે,એતો આડે આંક છે,
નરપાખી જે નાર, છેક હલકી તે તરણું,
નરપાખી જે નાર, હોય રણમાં જેમ હરણું.
નરપખી જે નાર, નીચુ પોપળનું મુંળ;
નરપખી જે નાર; આંકડાનું એ મુળ.
નર પાખી નારી એકલી, સૃકી સુની સર્વ છે,
તે માન ન પામે માનુંની, ગળી જાય જસ ગર્વ છે,
કેહે હવે ક્યાં જાઉ, રહુ જઇ કોની પાસે.
કોની આગળ દુખ કહુ જાવું હું કેની આસે.
રહુ જઇને ચરણુ. મરણુ કઇ પેરે પામું;
કેમ ગમાવું દીવસ, સીસ જઇ કેને નામું.
આ વીરહ પછે વીનતા તણો, જાંણે હરી શું કહુ કથી;
સામળ કેહેછે ક્યાં ન મળે નારી અવર એવી નથી.૨
નથી ઇહાં નગરાય. જેને વીતી વાતે;
દમઅંતી વીરહ, હતો દુખાંઓ દીનરાતે,
નથી ગજીતમ ગુણવંત. જથારથ દુખ એ જાંણે;

અતી અહલ્યાં સ્નેહ, દેહ દુખ અદકું આંણે.
વીનતાનો વરહે વીછો હતો, દસ ન દાવાનળથી ઘણો.
સામળ દુખીઓ માધવ કેહે, ટાળનાર કોઇ તે તણે.
સરસ માધવ સમશેર, જેરથી લાગે ઝટકો.
કહી આલ્યો કટ ર, પર ગીતરે નહી ખટકો,
બરછી રુદાં બાંણ, પ્રાણ કાઢે તે વેળા,
ગોળી લાગતા સુખ, ભાગવાન થએ જોગા.
વળી આયુદ્ધ છત્રીસ તણા, સાવધાન તે સોયતા;
પણ સામળ કેહેમાધવ મને વીનતા વરહે દુખ દોહલા
પીનું હળા હળ વીખ, તેહ પણ લાગે સોહેલું;
પડવું પાવક માહી, વારૂ જે મેટતજ તેહેવું.
જળમાં જપાપાન, તેહ નહી દુખડું જાણું.
ગીરીથી પડવું બોય, તેહ પણ દુખ નહી તાણું.
વળી માધવ સરપથી; વધ થયો તે સેહેલું સેહુ સહી.
પણ વિગત વીછો વીનતા તણો,નર સેવા સમૃથ નથી.
આપે કાંઇ અનદાન, મરણથી કાંઇ મુકાવે.
બંધી છોડણ બાહુ, ચોટ સરની ચુકાવે.
કોઇ આપે ઘર બાર, નાર પરણાવે પ્રીતે,
આપે દાન અનેક, રાજ્ય આપે સુભ રીતે.
કે કાપડ કંચણ કોઇ પણ. આપે આડે આંતરી;
વનીતા વીજોહની વેદના, નર ટળે તેવો નથી;
આત્મઘાત જે કરે, જાય તે નરકે ઘોરે.
પામે પીડા પુર્ણ હરી ન બસે હોરે;
નીસરે તો વળી તેહ, ભુત યોનીને વાસે;
ભમે ભટકતો ભુર, શકર કુભ તનનું પાપ,
એ જાણી એ જ નહીં કરું, કામા પામુ આ. કામ પેરે;

જળી ઉમયા આજ વીચારજો, કલ રાતે નિશ્ચે ગરૂ.

શીવજી સ્તુતિ વિષે

ધરો આતમાનું ધ્યાન; મહા મોહન અતી ગંજન;
ભુત પ્રેત વૈતાળ, વ્યાળ ધરી ભવ ભંજન,
ધતુર અહંકાર, છાર છાજે અતી અંગ;
ઝોળી ખપર ડંડ, મુંડ જટા શીશ ગંગા.
વપુ શ્વેત વરણ, ત્રીશુળ ધારણ, તારણ તરણ;
કુશળ કરણ, કવી સામળ કહે
શેવો સદા શીવશંકર અશરણ શરણ. ૧
શીવનો અપરંપાર, શીવ જાણ્યો જોગી;
શીવ સરૂપ અપાર, બ્રહ્મ નિત ભોગી;
શીવનો ત્રીગુણી તત્વ, શીવને સાધે મુક્તી;
વંદે શીવને વિશ્નુ, પામ્યા ભરપુર મુક્તી;
માયા બંધનમાં માનવી, શીવ મહિમા તે શું લહે;
જે વેદ ભેદ જાણે નહી, નીગમને તેની કહે. ૨
જે પુજે મહાદેવ, વેદના સઘળી વામે;
જે પુજે મહાદેવ, ભોગવે ભરપુર મુક્તિ.
જે પુજે મહાદેવ, મહા સુખ પામે મુક્તી;
ફરી જનમ મરણ તેનો નહી, કોટી વાર શું કહી કથી;
કવી શામળ કહે શીવ સારખા, દાતા દેવ દુજો નથી. ૩
ધન્ય ધન્ય મહારાજ, લાજ રાખો શીવ મારી;
આપો સુખ વીલાસ, આશા જે રાખે તારી,
અષ્ટસીધી નવનીધી, રહે પણ સઘળી પાસ;
જીવતાં પામે મુક્તી, મુક્તપદ વાસ કૈલાસ.
મહાદેવ ઈશ તણ તુલ્ય તો, દીઠું નહી કોઈ દેવતા,

રાજાધિરાજ મ્હારાજ છો, કરો મૃત્યકને જીવતા.

ઉજેણ તથા વિક્રમ રાજા વિશે.

ઊંચા મેહેલ અવાસ, પરસ પાસે મન પ્યારાં,
ઘણા દેવ દરબાર, શિખર શોભે બહુ સારાં
રાજ્યરીધિ રંગમેહેલ, સરસસી ઘાસ ન દીસે;
વળી લાયક જેવો લંકગઢ, એહથકી ઉંચા ઘરૂ.
શામળ કહે વખાણ શાં કરૂં, ધનભાગ્ય ઉજેણી ૧
એક લાખ ગજરાજ, ગજા નીશાનો ફરકે,
વીસ લાખ વહે નાર, તેહપર તાપ ધડુકે.
શહસ્ત્ર બાર સમર્થ, રૂડા રહેછે રથ ફરકતા;
પાંચ શહસ્ત્ર પ્રધાન, માન મેહેરામણ ધરતા.
દસ શહસ્ત્ર તો દીવાનછે, દાન માન શુભદાયકા;
વળી આઠ કોટી અસ્વારછે, પંનર કોટી પાયદા. ૨
સામત સોળ હજાર, અચ્યુત તો રાય ગણેલા;
પંડીતે પચ લક્ષ, ભલા વ્યાકરણ ભણેલા.
વેદ ભણેલા વીપ્ર, ચાર હજાર શુપુજે;
જોશી સોળ હજાર, સાર મત આગળ સુજે.
શામળ કહે શોભિત સુરપુરે, જુગતે સુર નાયક જશે;
મેના પોપટ મોર, સોર અતી સરસ શુણાવે;
જેમા જે વીંધાય, આપ ગુણ આપ જણાવ.
પાળે પુત્ર સમાન, પ્રજાને ભુપ ન ગંજે;
દેહ વેઠી દુખ, ભાવથી ભાવઠ ભંજે;
કવી શામળભટ સાચું કહે શું વખાણ કરીયે ઘણું. ૫
રાજા રાગ સમાન, રતી પતી સરખુ રૂપ;
સત્યવાદી હરીચંદ્ર, ઇંદ્ર આસન ભડકુંપ.

તેજવંતનો સૂર, પુર સાગર સમ કહીયે;
ભોગી બ્રહ્મ સમાન, જોગી શીવ સરખો લહીયે.
વીદ્યામાં સુક્રાચાર્ય સમ, શહસ્ત્ર સુરદરશન સમ બહુ;
કવી શામળ કહે પરદુખહરણ, કોટ વીસા વીક્રમ કહુ. ૯
ધનદ શેઠ ધનવાન, માન દુરજોધન રાણો,
સતી સીરોમણી સીત, પ્રિત લક્ષ્મણની જાણે;
બરણ શેષ તો વીપ્ર, કરણ મોટા દાતારી.
શેષ સરીતમા ગંગ, અધીક રાવણ અહંકારી;
ઉપાસન તો અંબાતણું, લક્ષ્મી લહરી લંકા લહુ
કવી શામળ કહે પરદુખ હરણ, કોટાવસા વીક્રમ કહું ૮
ધાતુમહી સુવરણ, મણ ગંગાની તીરે
વનસ્પતી પણ તેહ, દેહ દાતાર શરીરે.
પત્ર તુળશી દળ તેહ, મેહ ગરવા પણ ગાજે;
એહેકમાહી બરાસ, વાંસ સારો વૈકુંઠે.
દાસત ભગતી ગોહીદાસની, ભરત ભરત સારો બહુ
કવી શામળ કહે પરદુખ હરણ, કોટ વાસા વીક્રમ કહુ
રાજ તેજ શ્રીરામ, કામ સરખો તન રુપ;
સતવાદી હરીચંદ્ર, ઈંદ્ર અધિકારી ભુપ
જેમ યુધિષ્ઠર જોર, બાણાવળી અરજુન જેવા;
પરસુરામ સમ અજીત, તોલ તરતીએ તેવો,
સજન રંજન અહી, પર દુખ ભજન સુખ કરણ;
ભડભોજ રાજ ભલપણતણો, શામળ કહે શરણશરણી. ૧
સભા પંડીત સત સાત, વદે વીયાકરણ સુણી;
જોશી આઠ હજાર, અગમની જુગને જાણી.
વેદક વેદ હજાર, ભેદ ભારથંના ભાળે;
અગ્નીહોત્રી અહત, આવસત પ્રકૃતજ પાળે,

નાટક ચેટક નીત્ય, નવા નવા ભાટ ચારણ કવી ભણે
ભરપુરણ ભોજ જેવા મળી, શામળ કહે નહી મણા.
એક સથે કળીદાસ, બે સંથે માઘ પ્રમાંણ;
ત્રણ સંથે નૃપ ભોજ, જેસંથી સભા વખાણ;
નવુ કવિત કે શ્લોક, નવી કોઇ વાત બનાવે;
સભા લાખથી સરસ, ભોજ મન માની લાવે;
ભંડાર થકી પોતે વધ્યો, તો તેને બમણુ જડયું. ૩
દૈવ્ય દેવાંશી દેહ, મેરૂ જેવો મન ગરવો;
કરણ સમો દાતાર, સાત સાગરવત સરો,
નીરમળ શશીવત નામ, કામ હરીચંદ્ર સત્યે,
પુરણ રવી પ્રતાપ; આપ રાજન બલીવૃતે;
છે જોડ યુધીષ્ટર સારખો, લાયક જન લક્ષમં લહે,
તે ભોજ ભલો ભડ ભુપતી; કવી શામળ કોડે કહે. ૪

પિતાના હેત વિશે

પુત્ર કરે જો પાપ, પીતા તે પુન્યજ જાણે;
પુત્ર કદી દે દુખ, પીતાને સુખ કમાણે;
પુત્ર કરે જો હાણ, પીતાને લાભજ લેખે;
પુત્ર વદે જો જુઠ, પિતા દીલ સાચજ પેખે;
અવગુણ અસંખ્યા પુત્રના, પીતાને મન તો લાડ છે
શા ગુણ ગોશીગણ કીજીએ, પુરણ પીતાનો પાહાડ છે
પુત્ર તણો વિજોગ, તેથી દાવાદલ રૂડો
પુત્ર તણો વિજોગ તેથી શુભ જળમાં બુડયો;
પુત્ર તણો વિજોગ, તેથી શુભ ડસવો સાપે;
પુત્ર તણો વિજોગ, તેથી શુભ તપવુ તાપે;
આહા દુખ નહી મરવા તણું; દુખ નહી તન રોગનું
પણ કોડ દુખ શામળ કહે, મોહુ પુત્ર વિજોગનું

પ્રીત સભા સમસ્ત, પ્રીત ભારે ભ્રાતાની.
પ્રીત ઘણી મોસાળ, પ્રીત પણ સ્વસુર પખાની;
પ્રીત ઘણી પ્રિય નારી, પ્રીત શુભ સ્નેહ સખાની.
છે પ્રિતી અધિક પ્રકારની, કહે શામળ કોડે કથી;
પણ અત્રિક પ્રીત અંતર તણી, સપુત સમાન સરસ નથી.
જેણે ચડાવ્યાં આળ, બાળ રમતાં રોવડાવ્યાં;
સ્રીવધ ગોવધ, બ્રહ્મહત્યાદીક પાપ કરાવ્યાં,
વીપ્ર સાથે કરી વેર, ઝેર દઇને જર હરીયા;
કર્યા ગર્ભ કાંઇ પાત, ઘાત કુટુંબે કરીઆ.
પાડયા વીછોહ નર નારીને, ભંગ કરી ઘરસુત્રનો;
પામે પોતે તે પાપથી, વીયોગ પ્યારા પુત્રનો, ૪
પુત્ર વીના નહી મોક્ષ, પુત્ર વીણ મેણું મોટું;
પુત્ર વીના ઘર શુન્ય, પુત્ર વીણ જીવતર ખોટું.
પુત્ર વીના પરીવાર, વીશ્વમાંહી નહી વાધે;
પુત્ર વીના સંસારમાં, કોણ સરે વીતુ સધે;
ઘર અથ, દ્રવ્ય કોણ ભોગવે, ઘણું દ્રવ્ય પણ વાંછયો;
અવતાર બળ્યો બાળક વીના, વીશ્વ કહે તે વાંઝીયો. ૫

મોટા માણસ વિશે.

મોટા પાસે ગેહ, કીજે તો ઘોડો બંધે;
સગપણ મોટા સાથ, કીજે તો કાળજુ રાંધે.
મોટા આવે ઘેર, તરણી તો તાક:
મોટાથી વેપાર કરે તે આખર ધાસે.
જે મોટા જન મુરખ મના, તે સાથે નવ બોલીયે;
શામળ કહે આવા આગળે, મન વડો નવ ખોલીએ,
મોટા બોલે જુઠ, તોપણ સાચુ કહીએ;

મોટા જો દે ગાળ, તોપણ સાંખી રહીએ.
મોટા કાયર હોય, તોપણ કહીયે સુરા;
મહીપતી મુરખ હોય, કીજીયે પંડીત પુરા.
કદી રીસ કરે જો રાયજી, તોય સદા જસ જોડાવે;
અણુદાતા હોય અધીપતી, તોય હાથની આ ઓઢાવે. ૧
મોઠા સાથે વેર, કરે તે કારજ કુડું;
મોઠા સાથે વેર કરે, તો ભાગ્યજ ભુડું;
મોઠા સાથે વેર, કરે તો જીવજ લેશે.
મોઠા સાથે વેર, કરે તે કેદજ રહેશે;
માનીયે વાત મોટાતણી, કદી નીંધા તવ કીજીયે;
શામળ કહે પ્રિતી પુરણજો, પણ મોટાથી બીજીયે.
કરે ચોરી જે ચોર, એય દીન શીશ કટાવે;
કરે જારી જે જાર, ગાન મરજાદ મઠાવે.
કરે ચાડી જે ચાડ, સુજસ તેતામા જાય;
નીરધનનો વેપાર, કદી દેવળું થાયે.
જે મોટા સાથે મમત કરે, વીના નીએ મરે;
નીશ રહ્યાથી પણ નકી, કેમ આરય એક સરે

સહેજ વેર વિશે.

વેર ધરમને કરમ, વેર સોકયો જ્યાં સરખી;
પાટીદાર પટેલને વેર, વેર દરજાગ કણબી.
વેર વણજ અવીવેક, વેર ભીક્ષા પરભીક્ષા,
વેર મુરખને મીત્ર, શાણપણથી દે સીક્ષા;
એવાં વળી વેર અનેક છે, નાથ ઉપર નાર જસી;
વળી સદા વેર શામળ કહે, સદગુરૂને દુરસણ વીર.
પીતાતણો હણનાર, એહ પણ આવેરાં તેહ;

હણે નારી કે પુત્ર, તેહ પણ વેર ઘણેરૂ.
કરે નીત્ય અપમાન, કલંક ચડાવે કોપે;
હરે ભુમી ઘરસુત્ર, લાજ લોકોમાં લોપે.
પણ હાડ વેર એથી અધીકું, શામળભટ સાચુ ભણેઃ
જે જુલમ વેર તો જારીનું, હત્યા કરતાં નવ ડરે.
વેરી ધન લેનાર, વેરી ખાનારો ચાડી;
વેરી દુખ દેનાર, વેરી જે વાતો આડી.
વેરી જન હણુનાર, વેરી જે ગ્રાસ મુકાવે;
વેરી ખુવે વેરાર, વેરી અવસર ચુકાવે.
એવા અનેક વેરી અધીક, હાડવેર હું કહુ કથી;
શામળ કહે વેર વીજારીનું, તેહ સમો પડતો નથી.

રાજા વિશે.

રાજાનો વીશ્વાસ, કરે વણુ મોતે મરસે,
રાજાનો વીશ્વાસ કરે, ધન ધીરજ હરસે.
રાજાનો વીશ્વાસ, કરે તે સમજ રૂઠો;
રાજાનો વીશ્વાસ કરે, તો કાગળ ખુટયો.
રાજાને મીત્રજ માનશે, કહું ડહાપણુ તો શું કથી;
કવી શામળ કહેછે કોઈને, મહીપતી મીત્ર શુણ્યો નથી
ન હોય કાગ પવીત્ર, મીત્ર સોની નહી કેનો;
દુત નહી સત્યવંત, જુઠો સાચે; નહી માનો.
નહી નપુશકમાં નુર, આપ નવ હોયે અનાથે;
કામ તૃપ્ત નહી તાર, દામ નવે શુભહાથે;
જોરાવરીયે જસ હોય નહી, શામળ કહે કહું શુ કથી;
રાય રૂડયો લે દંડ, કરે ખંડન સજનનું;
રાય રૂઠયો લે લુટિ, માન મોડે મહાજનનુ.

શાપ રૂઠયો લે જીવ, પ્રાણ કાડે પલ એકે;
શાપ રૂઠયો લે લાજ, નીર ઉતારે નેકે.
ફરી રામ રૂઠે નહી ધણું, જાય જીવ જોખમતણું
શામળ કહે ત્રય રૂઠયાતણું, દુનીયામધ્યે દુખ ઘણું ૩
તેડું ભલું શાતરનું, દામ કામે દંડાવે,
તેડું ભલું કો દુષ, છળ કરી છંડાવે.
તેડું ભલું જમરાય, જીવ જલદી લેઈ જાયે;
તેડું ભલું લેણદાર, લેણું લેઇ મારગ થાયે.
શુભ તેડું તાવ તરીઆતણું, રીંચ સરપ વીખપાનનું;
શામળ કહે જુઠું સરવથી, દુખ તો તે દીવાનનું. ૪
વીશ્વાસ નહી વણીક, જીભ તે જુઠું બોલે;
વીશ્વાસ નહી વણીક, પેટનો પડદો ખોલે.
વીશ્વાસ નહી વણીક, ઊતાવળીયો જે થાય;
વીશ્વાસ નહી વણીક, વીનતાસુ વેહવાયે.
વળી વીશ્વાસ તે વણીક, નહી ચડયો રાવળે જાણીયે;
સત્ય વાત્ત શામળ કહે, વીશ્વાસ નહી વાણીયો. ૫
વાસ નહિ જયાં વણીક, નગર ત્યાં ઉજડ કહેવું
વાસ નહી જ્યાં વણીક, શાતનાસો નવ રહેવું.
વાસ નહી જ્યાં વણીક, ત્યાં વેપાર ન કરવો;
વાસ નહી જ્યાં વણીક, ત્યાં ભંડાર ન કરવો.
વીધ્વ વીવેક બધી નહીં, વસે નહી જયાં વાણીયો;
એ અધિક આદર વરણ વીશે, શામળે જુગત જાણીયો,
સ્થાનક બેઠો ત્યાં સિંહ, હોય વનમાં તો હરણ;
સ્થાનક કાજ શીઆળ, ત્રપત આગમ તો તરણ.
ભોજન કાજે ભીંગ, મૈથુન સ્વાન સરીખો;
કુરકટ સમ કુલપાલ, પઢસે પારાણુ સરીખો,

બ્ભિમા આગળ એને બને, ગરીબ પાસે ગાજે ઘણુ.
લખવે (કચુરાજી કુકણુ, તેલ ડહાપણુ તેતણું. ૨
સરવે ભરેછે પેટ, વણીક ભરેછે વાંસો;
જર મુકવા કોઇ જાય, પાછુ લેવાને સાંસો,
ઢીગ ગરીને લુણ, મહી જર વાગી નાખે;
સગા સબંધી સરવ, હેત કોનું નવ રાખે;
આપણે જો નાણુ માગીયે, દેશુ કેહેસે દોકડા,
એ હોય માગતા અડર્ધાઉી, લે રૂપીયો રોકડે..
જેગી જુપ સજાન, દયાળ દાતા કાનો;
વણુજ વજીરી વકીલ, મહીપતીના મન માન્યો;
નાણાવટમાં નેક, કોઇ કંદોઇ કે કણીયો,
દોશી દાસ દલાલ, ભલો ભંડારીયો ભણીયો.
ગુણ સાગર દીલ ગુરૂવો ઘણો, લેણુદેણુ લાયક લહે;
સુનીચારી વીવેક વાણીયો, શામળભટ સાચુ કહે. ૪
સેવો નીરદય નીચ. સેવો વસવાયા વાંકુ;
સેવો કોઇ અકરમી, પાત્ર પાંકુ કે ખાંકુ.
સેવો ભાંડ ભવાઇ, સેવજો જાચક જોગી;
સેવો વરણુ અવરણુ, સેવજો ભોક્ષા ભોગી,
સેવજો કાછીઆ માછીઆ, ઠગ ગોલા કે દાસીઆ.
શામળ કહે અર્થ સરે નહિ, વખાણાયે વેસે વાણીઆ ૫
વડી બુધ તો વણીક, શુધ આગળથી સુજે;
રજ બુધિ રજપુત, વગર જોરે પણ જુજે.
કણુબી કીંચીત બુધ, ગમત પોતાનો માંડે;
રદ બુધિ તો રાય, સાંભળી કાને દંડે.
વસવાયાંથી બુધ્ધિ વેગળી, સ્ત્રીમાં બુધ્ધિ કરી નહી;
શામળ બુધ્ધિ પાછળ થકી, નીપ્રમાંહી આવે વહી.

સદ્ગુણ તથા દુર્ગુણ વિશે.

પ્રતીદીન પ્રાતઃ સ્નાન ધંધા શુભ સેવા;
ગંગાજળ સમ ગણે, પીતા માતા ગુરૂ દેવા.
ગાય વીપ્રના વંદ. તુળસી પીપળને પુજે;
જમે આઠે જામ, સત્યની વાણી સુજે.
જોજન કરાવી ભોજન કરે, યથાશકતી દાતાય;
ગામળ સદ્ગુણી ગ્રહસ્થ તે, સેહેજમાં સ્વરગે ગયા. ૧
લોભીને પ્રિય લાભ, જારને વહાલી જારી;
શુમને વહાલુ દ્રવ્ય, પુરૂષને વહાલી પ્યારી.
શુરને વહાલુ શસ્ત્ર, મુરખને મુરખ વખાણે;
રાગીને પ્રિય રાગ, જોગીને જોગા જાણે.
ગુણ સાથે ગુણ જેના મળે, તે તો પુરણ પ્રીત છે;
શામળ કહે સહુ જાણજે. એજ અનાદી રીતછે.
છાનું ન રહે પુન્ય, રહે નહી છાની સત્યો;
છાનું ન રહે ખુન. છાની ન રહે ગુણ ગાત્યો.
વીદ્યા છાની ન રહે, નહી છાની પ્રિતી;
છાનો ન રહે સુર, રહે નહી છાની રીતી;
દાતા જુજર જ્ઞાની ગુણી, વચન વાદ વીદીયા વીધી.
વળી દાન માંન સનમાન, સુભ છાની ન રહે રીધી સીધી. ૩
છાની ન રહે વાત, રીત રૂડી કે ભુંડી;
છાનો ન રહે પુરશ, સુર કાયર કે દાતા;
છાનુ રહે નહી ચીર, ભ્રાત ભગની કે માતા,
વળી વિદ્યા છાંની રહે નહી, લીલા લેર લક્ષ્મી તણી.
કહી છાનું પાપ રહે નહી, ખોદી દાટો પ્રથવી ખણી. ૪
નામે આપણને જેહ, સતવાર તેને નમીએ;

હમે આપને જેહ, તેહને હસનાર હમીજે.
પાય આપણને નીર, દુધ તેને તો દઈએ;
કરે આપને ઘાત, જીવ તેનો તો લઈએ.
ઘાસે આપણને દામ, દસ ગણા જાણો સહી;
જે ગુણ અવગુણ નહી જાણશે, ચીત્રાં પંડ લેસે નહી,
જેમ માછને નીર, જેમ વહાલીને વાય,
જેમ ભગત ભગવાન, જેમ જીવતને આયુ;
જેમ સતીને નાવ, જેમ જાચકને દાતા.
જેમ લોભીને લછ, જેમ બાળકને માતા;
પ્રીતી અનેક એ વિવિધે, બહુ પ્રકાર ગુણે બહુ;
કવી શામળભટ સાચુ કહે લેશુદેણુ લેસે સહુ. ૬
ભલે જન્મ્યો જન, જેથી સુખ પ્રાણી પામ્યા;
ભલે જન્મ્યો જન, જેથી દુનીયાં દુખ વામ્યા.
ભલે જન્મ્યો જન, દાન દાતા કહેવાશો;
ભલે જન્મ્યો જન, સદા સદગુણી ગણાયો,
જનેનીએ જન ભલે જણ્યા, સુરપુર દાતા ભગત;
શામળ કહે ભલે જનમીયા. જેથી સુખ પામ્યા જગત
ધન્ય તેહની માત, પુન્ય ઉપર જો પ્રીતી;
ધન્ય તેહની માત; જેહ ધર રૂડી રીતી.
ધન્ય તેહની માત, જેહ સદાવ્રત આપે;
ધન્ય તેહની માત કઇ પરાયાં કાપે;
ધન્ય ધન્ય તો માતા તેહની; દારીદ્રતા કોની હસે.
શામળ કહે તે સૌથી વડા બાકી બીજા બહુ મળે;
ધીક માતાની કુખ કરી ચોરી કે ચાડી;
ધીક માતાની કુખં અકકલ ફેલાવી આડી.
ધીક માતાની કુખ દુખ દુનીયાંને દેતો;

બીક મ;ત્તાની કુખ જન્તમા અપજસ લે ।
શામળ કહે શાને જનમીયા ભુંડે ભાવે ભણ્યા;
વાતા ન રહી વાંઝણી લગોડશંખ જેણે જણ્યા, ૯
સાસુ કેરૂ કલંક, પાપણી વહુ પ્રકાશે;
શેઠ તણું કલંક, ખુની વાણોતર એ લે;
કંથ તણું કલંક ભુંડીહીણુ સ્ત્રી બેલે.
આપણે ડ.મ દેખાડીએ, કલંક બોલે ગ.પણ;
શામળ કહે તેનુ પરખીયે, પ્રથમથી લુચ્ચા પણું. ૧૦
હસ્યા થકી બહુ હાણ, હસ્યાથી ગુરૂવા ગાજે;
હસ્યા થકી હોય કળેશ, હસ્યાથી ભવનજ ભાજે;
હસ્યા થકી રૂઠે રાય, હાસ્યથી હામત હારે.
હસ્યા થકી જસ જાય. હાસ્ય વણ મોતે મારે;
હસ્યા થકી હુશ પેસે નહી, હસ્યે ખોટ લાગે ખરી
શામળ કહે શાણા સમજજો, કરશો નહી કદી મશ્કરી

દાતાર વિસે

તરૂવર લીલુ જ્યાંહ; છાંહ તેની સઊ બેસે;
ભર્યું નવાણે નીર, પાણી પીવા સહુ પેસે.
ફળ્યો દેખી વન રાય, જાય ક્ષુધાતુર ખાવા;
ગંગા જ્યાં ગંભીર, નીર જાય સહુ નાહાવા.
જ્યાં દાતા દીલ દરીઆવ છે, ત્યાં જાચક જાચે ઘણા
વૈતાળ જાય વિક્રમ કને, શામળ શી મોટમ મણા. ૧
પુજે જે કોઇ દેવ, દેહ દેવાંશી થાએ,
અમર થય જે આપ જેહ અમ્રત ફળ ખાએ;
ભળે ગંગામાં નીર, તેહ પણ થાયે ગંગા,
મલયાગરને પવન, કાશ્ટ ચંદન શુભ અંગ;

સુધરે સજન સંગત થકી, તુંબી સંગ જેમ વન તરે
કવી શામળ ભટ સાચુ કહે, દાતા આપ સમો કરે.૧
જોગી જુઠો જોગ, વેસ વેરાગી વડાયા;
જંગમ પ્રતીક વેઠ, કાજળ મેલાવે કાયા.
જટા જંઞોટ જુઠ; નહી ધુત્રે નરતા;
મમત બાંધીને તે મુવા સારૂ નરતુ કરતા;
શાગળ કહે સાધન સેકતો, કષ્ટ લોકનુ કાપવુ,
વળી રામનામ રસના રટનારટે. દાન અહ્રો નીત્ય આપવુ
ઉપર જેહનો હાથ, તેહનાતો જસ ઝાઝા;
ઉપર જેહનો હાથ. તે વશ રઇયત રાજા;
ઉપર જેહનો હાથ વસ્ય કારી એ વિદ્યા.
ઊપર જેહનો હાથ, ન થાએ તેની નિંદા;.
જે ઉપર હાથ તે અધિપતી, દાસ થાએ સુર દાનવી.
વરા વરતે શીવ સુધાં શકળ, કોણુ માત્રમાં માનવી.૪

કશુઝાઝુ તે સારૂ નહી

ઝાઝાં જે ઘર પુત્ર, કોઇ કુળ તેહનું બોળે;
જાજાં જ્યાં વેપાર, કોઇ દીન રાખજ ચોળે;
ઝાઝા પટેલ પ્રધાન, કરે ઊઝડ તે ગામ;
ઝાઝા ભીક્ષુત ભરમ, માન ન મળે તે ઠામ;
ઝાઝી પ્રીતી જ્યાં પ્રગટશે, કદીક માન માયા ઘટે;
મહીપતી પાસ માગણ વસે, કહે સામળ તો ગુણ ઘટે.
સીતામાં બહુ રૂપ, જુવો રાવણ લઇ છળ્યો,
ગળી રાજા બહુ દાન, ઘણો પાતાળે ઘલ્યો;
પાંડવ બહુ પ્રતાપ, આપ ઠામે નહી ઠરીઆ;
બહુ સત્ય હરીશ્ચંદ્ર, નીચ ઘર જળ જઇ ભરીઆ;

બહુ સ્નેહવંત દમયંતી નળ, ન રહ્યા ઠેકાણે કહો;
બહુ સુખ દુખ કે સુખ બહુ, સામળ કહે સાર નહી. ૨
નીત્ય કરે વેપાર, કોક દીન ટોટો આવે;
નીત્ય કરે વીખવાદ, એક દીન આવે દાદે;
નીત્ય જાચવા જાય, કોઇ દીન માન મટાવે;
નીત્ય કરે જો પ્રીત, કોઇ દીન આળુ આવે;
જેથી દીલ રાજે આપણું, તેથી ઝાઝુ નવ જુએ;
સામળ કહે સ્નેહી નારનો, નીશ્ચે જર છીન ખુએ.
અતીશે જેમાં રૂપ, તેજ કરૂપી જાણો,
અતી ડાહાપણ અંગ, તેહને મુરખ પ્રમાણો;
અતીશે સુખી શરીર, તેહને દુખ દીલાસો;
અતીશે જેને પ્રીત, તેહને વેર વીલાસો;
વળી અતીશે જેને લાડ છે, ઘેર ઘેર તે રઝળશે,
શામળ અહંકારે ઓપીઆ, તે પીડાથી પ્રચળશે. ૪

નામ વિષે છપા

ધનદ અણુવાણે પાય, માગતો મહીપતી દીઠો;
સુરો નાશી જાય, બોલતો કડવુ મીઠો;
ભાજ ભરે રણછોડ, કામ કલાણુ કરંતો;
વળી ચગાચગા અપાર, દીઠો અજરામર મરંતો;
મણી હીરો માણેક મોતીઓ, કો દી કથીર દેખે નહી;
કવી શામળ કહે સંસારમાં, શું કારણ નામે સહી. ૧
દીઠા અમર મરંતા, પીતાંબર નગ્ન ફરે છે;
નાગો પેહેરે વસ્ત્ર, વાઘ ઉંદરથી ડરે છે;
પરવત ફરે પ્રદેશ, દીઠો મંગળને દુખીઓ;
ખાય બહું સંતોષ, કાસીદ કરતો સુખીઓ;

દીસ દયાળચંદ દયા નહી, ખુશાલ કદી રોનો ફરે;
શાગળ કહે નામ પનોતીઆ, કઈક કુંવારા ડે મરે. ૨
કુબેર તો કહેવાય, ખજાને દીઠા ખાલી;
ધરમ આધારે પાપ, નાસ આવે ઘર ઘાલી;
વાલો રાખે વેર, ઝેર જેવો તો મીઠો;
જોગી કરે વેપાર, ભોગી ભીખંતો દીઠો;
શીવચંદ જાયછે છેતરી, બળાયો તે હારી જાશે;
રૂડો કે ભુંડો ગુણ હશે, શાગળ નામે શું થશે. ૩
હાથી નામે હોય, બીહે બીલાથી નાસે;
સુરજ કાળો હોય, સામળો સુંદર ભાસે;
રૂપો હોય કરૂપ, સુખાને પીડા ઝાઝી,
કૃપાળ રાખે કુડ, ભુપત વેચે ભાજી;
આશા ઇછા મોળવશે, કલંક નીરમળ શીર
ફોગટ ફરતા છે જોઇતા, સામળ નામે શું અડે. ૪
નામ ભણાવે ભોજ, પુન્ય સપને નવ દેખે;
અભય નામ તો હોય, દુખ પામે અણુ લેખે;
નામ ચતુરચંદ હોય, ખાય બાર જઇ ચાડી;
સાંતીદાસ તો નામ, દેહમાં દાઝે દાડી;
હેમો ન હેમ દેખે કદી, પંડીત નામ ભણે નહી;
નામે સુરજ દેખે નહી, કહો નામ રકુ કીઆં. ૫

લોભ વિષે.

લોભ તજાવે લાજ, લોભ તો સત્ય છંડાવે;
લોભ ભગાવે બાહાર, લોભ દાહાડી દંડાવે;
લોભ કરાવે પાપ, આપ લોભે લીએ માથે;
લોભે બગડે બહુ સુધ, નારી કોઈ સાથે;

તે લોભ નીચમાં નીચ છે, લોભે બુધી ઘટે ઘણી;
કવી શામળભટ સાચુ કહે, લોભ નરક કેરો ધણી, ૧
વાણુ સાંજ સવાર, મધ્ય સંધ્યા મધ્ય રાતે;
ઘડી પલકને પોહોર, આજ કાલે પરભાતે;
રવી સોમ શનીવાર, ત્રીજ તેરશ ત્રણ વેળા;
સરદ સશીર વસંત, ભુવન ભુવનમાં ભેગા;
કૃત આદી જુગ અંતે કળી, સુદ વદ સરવ સમાયછે;
શામળ આશા તો અમર છે. જુગ બધો વહી જાયછે. ૨
જાય લોભથી જીવ, દઈવ પણ લોભે રૂઠે;
ભવન કરી દીએ ભસ્મ, લોભતો અગ્ની ઉઠે;
હોય લોભથી હાણ, જાણપણ લોભે જાએ;
લોભે હીમત હીન, દીનપણ લોભે થાએ;
લોભે લક્ષણ લાખો ઘટે, લોભે સંકટ સુગ છે;
કવી શામળભટ સાચુ ભણે, લોભ પાપનું મુળ છે. ૩
લોભે તુટે પ્રીત, લોભથી હેત ન હોએ;
લોભે ચોરી ચાડી કરે, કુળવંતા કોઈ;
લોભે બોલે જુઠ, લોભથી હત્યા થાએ;
લોભે જાય વીદેશ, લોભથી ગાણાં ગાએ;
લોભી સઘળો સંસાર છે, હોય જેથી પણ હીણતા;
શામળ લોભી બે જણા, વીપ્રને વળી વીનતા; ૪
અરથી ન ગણે પાપ, અરથી જગને નવ જુવે,
અરથી ન માને આપ, પાણી પરીઆનું ખુવે;
અરથી કુડાં કામ, કરે બેક નવ બીહે;
અરથી બોળે નામ, લાખ લંછન શીર વીએ;
અરથી તો જીવ આપે ખુવે, અરથી અવગુણ નવ ગ
અરથી આંખે દેખે નહી, શામળભટ સાચુ ભણે.

કામી નર એ અંધ; અંધ લક્ષ્મીનો લોભી;
અંધ સ્વારથ સરવ, અંધ ગેલો મન મોભી;
અંધ અદેખો આપ, અંધ ચોરીને ચાડી;
અંધ અદ્દપદ ઉર, અડાવે વાતો આડી;
એવા અંધ તો અનેક છે, કાં નરને કાં નારીઓ,
શામળ કહે અંધ અતી ઘણા, જે જન ઇછે જારીઓ. ૬

લોભ કરાવે કષ્ટ, લોભ મરજાદ મટાવે;
લોભ કપાવે શીશ, લોભ ગુણ જ્ઞાન ઘટાડે;
લોભે જાય તણાઈ, લોભે સુખ સરવ સમાવે;
ઉતમ અધીપતી આપ, નીચને શીશ નમાવે;
દુખ દાવાદળ તો લોભ છે. કરે ગુણીને ગરકમાં;
કવી શામળભટ સાચુ કહે, લોભી પડેશી નરકેમાં. ૭

ભીખ વિશે.

ભીખ માંહી નહી ભોગ, ભોગથી જોગ ન સંધ
ભીખમાં નહી માન, ભીખથી ભાગ્ય નવ વાધે,
ભીખ નામ નીરમાલ્ય, ભીખની ભારજ ખુવે;
ભીક્ષણુ એ પાત્ર, ભીખ સામુ નર જુવે.
તૃણ તુછ તે સરવથી, ભીખ હોય હલકી બહુ;
કવી શામળ કહે શાણા સમજજો, ભીખથી ભુંડું શું કહું. ૧

થરથર ધ્રુજે દેહ, દેહની સુધ વીચારે;
તન ઉપર નહી તેજ, રામનું નામ નઉચારે,
ગળુ ગળી ગળું થાય, નેત્રથી નીર જરે છે;
બોલે હળવા બોલ, સ્વાસ ઉસ્વાસ ભરે છે.
જેટલા ચીન મરવા તણાં, દુખ દાવાનળ વાગતા;
શરીરે ઉપજે શામળ કહે, માંગણ જનને માગતા. ૨

પ્રસ્નોતર વિશય.

જાચાક તરણથી તુછ, મણીથી સદગુણ મોત્રે;
સદગુણથી શોભે સપુત ગરીજાક કુસકાથી સોંઘે;
કીરતી બરાસથી બેહેકે, કપુત કાજળથી કાળો.
સુભ સોહીથી કઠણ અગ્ર ભાગ્યની બાળો.
દુર વચન વીછીની વેદના મીસ્ટ વાણી સકરથી ગળી.
છ કલંક મેલુ મેસથી, પહોચ તેની મન રળી. ૧
તજ લંપટ જે ગોર. તજો નામી નિસંક;
તજ તસકર જે તનુંજ. વાસ તજ વાટે વંકા.
તજ મુરખસુ મેળ; તજો જુગટે જે રમવું;
તજ ખોટાસુ ખેલ, તજો પરનાને જમવું,
વળી તજવી ત્રીયા પારકી, તજવો મોટા શું મમત કર
તજવી પણ હુંશ હરામની. શામળ કેહે તજવી જુઠનર; ૨
પરહર પ્રીય પરનાર, પરહરો નરકુળ શોભી;
પરહર અટકણ અસ્વ. મીત્ર પર હરવો લોભી.
પરહર પુત્ર કપુત, પરહરો પુરૂષ કુસંગી;
પરહર વાસ દુવાસ. પરહરો દાસ કુઢંગી,
પરહર જે કારજ પુન્ય પીણ, પરહર ચાડી ચીતથી;
શાંમળ કેહે. પરહર પાપ મતી. પરહર નીંધા નાત્યની;
પરહર નીરજળ કુંપ; કપટથી પરહર જારી. ૩
પરહર સુભજ માન, વણજ વીણ વણજ વેપારી.
પરહર પ્રીત્ય વીણ પુન્ય; ગંડુ પર હરગાં મોઢું,
પરહર પાડોશી ચાડ, હાકમે પરહર ખોટા.
પરહર જે વીયાસ વરણાગીયો. જે ચાળા ચેટક કરે;
કવી શામળભટ સાચુ કેહે, માનુનીયોના મન હરે, ૪
બાળ હરાણે પ્રીત. બાળ નીરધનનું જીવવું;

બાળ કુંભીસી ભુખ, બાળ ખારૂ જળ પાવું.
બાળ સુમની શેવ, બાળ કપટીનું નાણું;
બાળ ચુગરીની ચાલ, બાળ બકરી દુઝાણું.
બાળ વસવું જે સાસરે. બાળ બનેલા ઘેર રેહેવું;
શામળ કેહે તે બુદ્ધિ બાળજો, દરીદ્ર થઇ ડાહ્યા થવું. ૫
બાળજો પર સ્ત્રી પ્રીત, બાળજો વાતો આડી;
બાળ રાંડની રીત, બાળ ચોરીને ચાડી.
બાળ ભીખમાં ભોગ, બાળ જોર જુઠાનું;
બાળ દેહમાં રોગ, બાળ મલવું રૂડાનું.
વળી બાળ જીવન જે બાપડો, હીમત બાળ હરામની;
કવી શામળ કેહે બાળજો કલંક વાળો કામની
બાળ લંપટની લાજ; બાળ ખડ ધાન્ય ખાવું;
બાળ કુવાશે વાસ, બળ દુશમન ઘેર જાવું.
બાળ શંગાઇ સાચુ, બાળ વઢાશું વઢવું;
બાળ ગરીબ ઘરસુત્ર, બાળ લડી ચોરે ચઢવું.
વળી બાળ ચાકનુ છાપરૂ, બાળ કામ વીણ બોલને;
શામળભટ સાચું કહે, બાળ તરકટા તોલને. ૭
ન શોભે રાંડી રૂપ, ન શોભે વિપ્ર વીણુ વિદ્યા;
ન શોભે સેન્ય વણુ ભુપ, ન શોભે સાધુ નંઘા.
ન શોભે આપ વખાણુ, ન શોભે જોર જુઠાનું,
ન શોભે નીર્લજ નાર, ન શોભે રંક પર રૂઠ્યાનું.
ન શોભે દેવલ દેવ વીણુ, ન શોભે ઘરધણી ઘર પખે;
કવી શામળ કેહે શોભે નહી, ધન્યજોરાવર જર પખે. ૮
ન શોભે સ્ત્રીથીવણુ સેજ, ન શોભે ગુણ વીણુ ગનાતા;
ન શોભે રસ વીણુ વાત, ન શોભે સુત વીણુ માતા.
ન શોભે સુરવીણુ સહરત્ર, ન શોભે નર વીદાય ગણુ

ન શોભે ગજ વીણ સેન્ય; ન શોભે સુભ નાણું.
શોભે રાત્રી સશી વીના, દ્રવ્ય શોભે દાન વીણું;
કવી શામલ કેહે તોભે નહીં, માનવી રૂડા માન વણ. ૯
ભુડી ભામની તેહ, જેહ પરનર સુત્રેત્રી;
ભુંડો બ્રામણ તેહ, અતી લોભી કે એદી.
ભુંડો સુર જજો. જેહ બરામણને નંદે;
ભુડો જોગી જેહ. જર વાળો વંદે.
વળી ભુંડો વણીક વિવેક વણ, રાય જુડો રણથી ડરે;
શામલ કેહે ભુંડો તે કવી, કરપણ તણી કીરતીકરે. ૧
દાતા સુભને વેર. વેર કાયરને સુરો;
જોગી ભોગીને વેર, વેર પુરો અધુરો.
વેર સાચને જુઠ, વેર ગુણકા સતીને;
વેર અસુરને સુર, વેર જોગી જતીને.
વેર પાખંડ પવીત્રને, વેર મુરખ પંડીત તણું;
વળી વેર ક્ષુત્રમ આત્રમને, સેહેજ વેર એતો ભણું. ૧૧
સુરને વાહાલુ સહસ્ત્ર, વીપ્રને વાહાલી વિદયા;
પવીત્રને વાહાલુ પુન્ય, નીચને વાહાલી નીંદા.
શાંતીને વાહાલું સંપત, ગજ્ય વાહાલુ રાજાને,
પાપી વાહાલુ પાપ, વાહાલુ જર જન જાજાને;
માગણ વાહાલો દાતારને, કામનીને તો કામ છે;
સમલ સ્વારથ પ્રીય સરવને, રૂડા જનને રામ છે. ૧૨
ન્યાય સાસ્ત્ર નતરંગ બીજુ વેદાંત વખાણ;
મીમાસા માહા મુલ્ય જુગતી; પાતાં જળી જાણ.
સાત સાસ્ત્રની સાખ્ય; ભલા જન તેતો ભાખે; ૧
વઇશક ગુણવાન, સરવને સંશ આહાલે.
એક શાસ્ત્રકહાં તે ખોજશો, વીવેકવંતા સો થશે

[૫૧]

દુખ વીશે

સુખે સંભારે નાર, સુખે શણગારજ સુઝે;
સુખે સંભારે સેજ, સુખે બહુ પ્રાક્રમ બુઝે.
સુખે સંભારે સ્વાદ સુખે વાહન પર બેસેઃ
સુખે સુદય વીવેક, સુખે સમરાવે। કહેશે.
શુખમાં અનેક શોભા ધરે. કરે કલપના કામની;
આગળ શુખમાં નવ સાંભરે રટનારી તા રામની. ૧
દુખે સંભારે રે માન, તાત વાહાલો વાહાલાની;
દુખે સંભારે દેવ કથા કનડ કલાની;
દુખે સંભારે ગ્રહે, જનમ પત્રી જોવરાવે.
દુખે સંભારે દાન, દયા પણ દીલમાં આણે;
જનમ દુખ દવાદળમાં પડે, ઠરે ન એક ઠામજી;
તે સંકટથી શામળ કહે, એક ઊગારે રામજી. ૨
દુખે જાય સુધ બુધ, દુખે ભણતર નવ ભાવ;
દુખે ડાહાપણુ પણ દુર, દુખ કુડ કપટ કરાવે;
દુખ દેહમાં ચોધ, તેજ તનનું તો જશે;
દુખમાં લીલા લેહેર, પલક નવ આવે પાસે;
દુખ દાવાનળમાં ડુબીઓ, જરીએ સાંતી નવ જડે;
હસવું નવ આવે હેતથી, ફુગ મુખમાંથી કેમ જરે. ૩
સુખે સંભારે સરવ, વચન બહુ વીધનાં બુઝે.
રમવુ હસવુ વીલાસ, સ્નેહની જુગતી સુઝે;
ભાંડ ભવાઇના ભાવ, જાન જોણુતે જાતર;
ખટરસ ભોજન ખેલ, મહા સુખ મહીમાંતર;
દુખ દાવાદળ આજે પડ્યા, સુખ સરવે એનું ગયુ;
હસવુ કેમ આવે હેતથી, પીંજર બળી પ્રેતે થયુ. ૪

[૫૨)

ઈશ્વરની કૃપા તથા કોપ વીષે

દાવાદળમાં દેહ. પડે અગ્નીની આંચે;
પડે પાણીને પુર, ચડ્યો વેરીની ચાંચે,
પાસ કોઇ વીખ પાન, સહસ્ત્ર મારે બહુ રીસ;
સેજે કડગો સરપ, સુધીર રાખે કોઇ રીસે;
જોર.પર જુલમી જુલમથી, ચોગીઓ તોડે ચામજી;
કવી શામળ કહે એવે સમે, રક્ષણ કરતા રામજી. ૧
ભીકરી ફરે દામ, ખરચ્યાં જોબનમા રાંડે;
જનન કુવારા જાય, પછી પડપણ બર માંડે;
મુકે નીરમાં નાવ, બને એવુ કે બુડે,
પછી પકવે બહુ ધાન, આવી મામોતર ગુડે;
મનના મનસુબા મન રહે, વીસારૂ વાગે જાય છે;
મન મમત ઘણો મુરખ કરે, કીરતારનું કરયું થાય છે. ૨
રૂઠયો જ્યારે રામ, સગો નવ કરે સગાઈ,
રૂઠગો, જ્યારે રામ. ભગની કહેશે નહી ભાઈ,
રૂઠયો જયારે રામ, તનુજ તીખાગે મા બાપે;
રૂઠયો જ્યારે રામ. અકલ સુજે નહી આપે;
રૂઠયો જેને શીર રામજી, ઉપાય બીજો નહી કશો;
તો તરત છુટે બંધન થકી; સામળ રામ રૂદે વસો. ૩
રીના કહે નહી પુત્ર, મીત્ર ન કરે મીલાપ;
મામો નહી કહે ભાણેજ, નહી સસરો કહે જમાઇ;
નારી ન કહે નાર, સગાની જાય સગાઇ;
ગનતી ન કહે ગનાત, પીત્રી ન કહે પીત્રાઇ,
વળી શત્રુ થાય સગા સહુ, દેખાડે નહી દામજી;
કવી શામળ કહે સમપણ ગયું; રૂઠગો જ્યારે રામજી.૪

જે બેસે સુખપાલ, ચરણુ અણુવાણુ ચાલે;
ન જુવે તડકો તાઢ, ફરે દાવાદાન ઝાળે;
જે વેર લાખ કરોડ, વ્યાજ ભરંતા દીઠા,
તે એવી અકળ ગતી દઇવની. સુખ ત્યાં દુખ આવી આડે
શામળ કહે સઘળા માનવી. જ્યારે દુખ શીરપર પડે. ૫
ડાપણુ ન આવે અરથ, અરથ ન આવે ચતુરાઇ;
નહી અરથ મા બાપ, નહી ભગની કે ભાઈ;
અરથ ન આવે રૂપ, ન આવે અસ્ત્રી પણુ તેવી;
ન આવે મંત્ર; પ્રપંચ, દેવ કે નઆવે દેવી;
એહમાં રૂડયો રામજી, પુર સંકટ આવી હે;
તે પ્રભુ ધરમ પોતા તણો, કહે શામળ વારે ચડે. ૬

હીમત વિશે.

કોઇ દીન અમત આહાર, કોઇ દીન ભુખી ભાજી.
કોઈ દીન અણુવાણે પાય, કોઇ દીન ચડવા વાજી;
કોઇ દીન સુંદર સેજ, કોઇ દીન ભોંય પથારી;
કોઇ દીન વીવા હોય, કોઇ દીન દુખે રડવુ;
કોઇ દીન રળવુ રીઝવી. કોઇ દીન ખોવા દામને;
શામળ રહે હીમત નવ હારીએ, સંભારીએ શ્રીરામને.
હીમને જીતે હોડ, હીમતથી દુશમન હારે;
હીમતથી નાસે ભુત, હીમતથી હાથને મારે;
હીમતથી નાસે ચોર, હીમતથી રાય નવ દંડે;
હીમતથી વેહેપાર, હીમતથી મહીમા મંડે;
સુરા પુરા હીમત થકી. જપ તપ સાધન જે કરે;
હીમત જોર જગ જીતીને, શામળ સ્વરગે સંચરે. ૨
હીમત દ્રપદી નાર, રાખી તો ચીર પુરાણુ

હીંમત ધીતા માત, રાખી તો દુષ્ટ ચોરાણા;
હીમત જો દમયંતી, રાખી તો નળને પામી;
હીમત રૂખમણી રાણી, રાખી પરણી પ્રભુ સ્વામી;
હરી સમરી હીમત રાખવી, પરવત જેવડુ દુખ પડે;
શામળ કહે છ શ્રીરામને; એવે પડીએ વારે ચડે. ૩
નાઠે મુકે નહી મોત; કરમ નાઠે નવ તુટે;
નાઠે મુકે નહી રોગ, આ અવખુ વધે ન ખુટે;
નાઠે ન મુકે પેટ, ભુખ નાઠે નવ ભાગે;
અહાર નીંદ્રા ભોગ લખુ કે આવે આગે;
સુખ દુખ વૃધીને હાણ, પણ નાઠે કોઇ ચુકે નહી;
જેટલા લલાટમાં અક્ષર લખ્યા, શામળ કહે ભોગવવુ સહી

સત્ય વિષે

સત્ય રાખ્યુ હરીચંદ્ર, નીચ ઘેર પાણી ભરીઆ;
રાખ્યુ સત્ય ભગીરાય, રાજ્ય પાતાળે કરીયુ;
સત્ય સુધનવા વીર, તેલ તાતે તન ધરીઊ;
મીરાં રાખ્યુ સત્ય વીખનું અમૃત કરીયુ;
સત્ય રાખ્યુ સતવાદીએ; આગળથી માહા દુખ મળ્યા;
શામળ કહે અંતે સત્ય રહયુ. ફળ સુખના નીમ ફળ્યા
સાચુ બોલે ચોર, છેક બંધનથી છુટે;
સાચુ બોલે જાર, રાય તેને નવ રૂઠે;
સાચુ બોલે શતરૂ દંડ તેને નહી દેસે;
સાચુ બોલે સાહુ, નામ તેનું નવ લેશે;
છે સાચાને સુખ હુકડું, સત્યનો સુરજ સાખીયો.
શામળ સાચો સુલક્ષણો, ભુપ ભલાએ ભાખીયો. ૨
પાપી ન કરે પુન્ય, પ્રભુ પાખંડી નવ પુજે;

સત્યને નગમે જુઠ, અધરમી ધરમ ન પુજે.
થાય કપટનું સપટ, કુડનું ખુણ જાણે;
સત્યજ તરે સદઇત. રાક કે મોટા રાણો:
સહુ સ ચાથી સુખ પામશે, જુડે રૂઠે રામજી;
કવી શામળ ભટ સાચુ કહે; કરો ગમે તે કામજી. ૩

ગરજ વિષે

ગરજે જાય વીદેશ, ગરજ સીર ભાર રૂપ.ઠે:
ગરજે બાજાં વાય, ગરજ તરવાર બજાડે;
ગરજે ગુણ ગમાય, ગરજથી ધન પણ ધારે.
ગરજે મોંઘો માલ, નાખશે ઊંડે નીરે;
પામર જનને પીતા કહે, માઠા સંગ રહે મળી;
કવી શામળભટ સાચુ કહે, ગરજ સાકરથી ગળી. ૧
ગરજે ઓથાં ખાય, ગરજથી સદગુણ લીધે છે;
ગરજ મરે રણ ઠામ, રામ પણ ગરજે કહે છે;
ગરજ કરે વેહેપાર, કરે ખેતી પણ ખંતે;
ગરજે ગુણકા નાર, ભોગવે ભંગી ભ્રાંતે;
ગરજ સમાન નથી ગજ્યુ, ગરજે લોક લક્ષણ લહે;
કવી શામળ કહે વશ ગરજને, કારણને કાકો કહે.૨
ગરજે ગાંડા સાથ, જાય ડાહ્યો પણ દોડી;
ગરજે નીચ ઘેર જાય, દેજ લાખેણી લાડી;
ગરજે પંડીતરાય, મુરખની માને શેવા;
લક્ષપતી તજી લાજ, ગરીબ ઘેર જાય લેવા;
વળી ગરજે ગરવતઘટે ઘણો, ગરજે રોસ તુકી રહે;
કવી શામળ કહે વશ ગરજને, કવરણને કાકો કહે.૩
ગરજે ગુણકા નાર, જઇ નર આગળ નાચે;

ગરજે જોડે હાથ, ગરજ નાયક થઈ જાએ;
ગરજે ગુણીજન થાય, ગાય ગુણવંતા ગીત;
ગરજે શતરૂની સાથ,પરાણે માંડે પ્રીત,
નીરમા મુકે નાવડા, તે બુડે કે તારે;
કવી શામળ કહે ગરજે સહુ, કુક કે ફુક કરે. ૪

વઈરાગ વિષે

કોઈ ફરે નગન, કોઈ જડીયા જટાટ
કોઈ મુડાવે શીશ, કોઈ વાળે બંજોટા;
કોઈનો બગલો ભેખ, કોઈ સંગી કે સેલી;
ફરે ખરો ઘર ઠોક, નમાયા કોઈને મેલી;
કોઈ મત્ર જંત્ર કામણ કરે, કરતા દોરા ચીથરા;
શામળ કહે સાચો સીધ, કોઈ હંમી લાખો હીકડા, ૧
કોઈએ લીધા જોગ, ભટકતા હીંડે ભુખે;
કોઈએ લીધો જોગ, હીંડે હાકમસું દમતા;
કોઈએ લીધો જોગ, રોગ વઈરાગની ગરજે;
કઈક લીધા જોગ, દુકાળ પડે કે કરજે:
કેઈને મા બાપે વેચીઆ, કઈક જર હીણુ જાતે થય.;
શામળ કહે સીધ થઈ તીઆ, બળતરાંએ બાવા થયા.૨
ટોપી ઘાલે તા, વેશ રાખે વેરાગી;
રામ રામ બે નામ, મધુગરી લાવે માગી;
કાનફટા પણ કોઈ, જગત જાણુંતા જંગમ;
પુજે પીર ફકીર. ચહે સામાનો સંગમ;
નવ પુગે પીત્રી પીંડ, પુસ્તકમાં લખ્યુ નવ પળે;
શામળ કહે સહુ સમજી જુવો, મુનીજન સાચા ક્યાં મળે
ખરૂ દરસનમાં ખાંડ, દશા દંભી દીલ દાખે;

પરમારથ નહી પ્રીત, રીત રજોગુણની રાખે;
શીલક આંપને માગ, બાલ ભભુતી ચોળે;
વીચારશુ ઘણા ઉંવાટ, વશ્ત્ર ગેરૂમાં બોળે;
કપટે શીગ કેશ ધરે ઘણા, દંભે દાઢડી દીલ ઠરે;
કહી શામળ કહે શાચા વીના. કરત કરમ કશમ કરે.૪

પાપ પુન્ય વિશે

પાપે પાપની બુધ, પાપ અતીશે દુખ આપે;
પાપે મીત્ર કુમીત્ર, પાપ જુગતી નવ જાણે;
પાપે કુળ કલંક, પાપથી પુન્ય પળાએ;
પાપે વટસે વંશ, પાપ શહુ અવગુણ ગાયે;
પાપે શુધરમ ધારે નહી, પાપ ભગાવે ભોગને;
શામળ કહે પાપે પામશે, રગત પીત સગ રે અંતે. ૧
પાપે પુન્જે પાખંડ, પાપી કુળ હીણ કહીજે.
પાપે સુખ વીછેદ, પાપથી દેહ રહીજે;
પાપે અંધ અપંગ, પાપથી દુરબળ દેહે;
પાપે અપજસ પુરણ, પાપે અવગુણ દેહે.
પાપે પરીબરમ પ્રીછા નહી, પાપ ન જાણે જોગને;
શામળ કહે ફળ એ પાપના, રગોરગ વેઠે રોગને. ૨
પુન્યે નાસે પાપ. પ્રજા સુખ પુન્યે પામે;
પુન્યે પ્રસરે કીરત, વેદના પુન્યે વામે;
પુન્યે નહી અહ દેશ, પુન્ય ભલાપણુ ભુશણુ;
પુન્ય વેહરાં ડંડ, પુન્ય નીરબળ નીરદુશણુ;
નથી પુન્ય થકી લક્ષ્મી મળે, પુન્યે પાપ બધુ બળે;
શામળ કહે પુન્ય પ્રતાપથી, તાપ ત્રીવીધ તનના ટળે. ૩
છાનો કન્ડે નામ, જોરથી જાહેર ચડે છે;

છાંનું બાસે બેગ, મોટી વીપત પડે છે;
છાનો કરડે વીંછ, ચીતમાં લાગે ચટકો;
છાનો પાવક પડે, અચાનક લાગે ભડકો,
જે છાના પાપ જગત કરે, જરૂર તે દુખ ભોગવે;
પણ સીતા પુન્ય પ્રતાપથી, ભલા સકલ સુખ ભોગવે. ૪

બત્રીસ પુતલીની વાતોવીશે

ભાગ્યશાલી નૃપ ભોજ, સીંહાસન ચરણ ધરે છે,
પુતલી બત્રીસ પુનીત, એક ફીર કથા કરે છે;
પ્રથમ હરણની વાત, વીપ્રની બીજી વીવેક;
કથા ત્રીજીએ કમળ, ચોથી સીંગલની નેક,
છે પંચ દંડની પાંચમી, છઠી અગોલા રાણી ગ;
સુમ નાગીકની તો સાતમી, શામળ જુગતે જાણીયે. ૧
આઠમી ધનવંત શેઠ, નવમી તો હંસની લહીયે;
દસમી ગરધવસેન, કાગસ અગીયારમી કહીયે;
વીક્રમ ચરીત્ર બાર, તેરમી સમુદ્ર વાટની;
ચઊદમી નકકા નામ, પંદરમી મેના પોપટની;
સોળમી ઘોડો કાષ્ઠનો, સતરમી પંખી તણી;
રૂપા બાવા હણ્યુ અઢારમી, શામળ ભણી શોભા ઘણી
ઓગણીસમી ભાભોરામ. વળી વઇતાળની વીશે;
એકવીસમી પાન, કામધેનું બાવીસે,
તેવીસ મદ્રા ભામની, ગોટકા ચોવીસ ગાજે;
જોગણી પચીસમી જાણ, છવીસ ગાધવાનળ છાજે;
લક્ષ્મીની સતાવીસમી, અઠાવીશે સુક સારીકા;
સ્ત્રીચરીત્ર ઓગણત્રીસમી, શામળ ત્રીપક્ષ તારીકા; ૨
ત્રીસમી ભરથરી ભુપ, એકત્રીસ રૂપાવંતીની,

બત્રીસ બુધનીધાન, એહમાં બુધી અનંતી;
વળી વઇતાળ પચીશી વરણવી, અવસર છત્યો;
શીશ ગુરૂ સંવાદ, સ્ત્રી જગમાં જસ છત્યો;
એક એક કથા કહી પુતળી, શોભા લઇ સ્વરગે ગઇ;
શામળ સતવાદી સમજીએ, નરપતી ભોજની સંપએ.
અમૃત આગળ વીખ, ઇક્ષુ આગળ એરંડો,
વેદ આગળ ભેદ, પંડીત આગળ પાખંડી;
સારદુલ આગળ સ્વાન. પાન આગળ જેમ પાળી;
સ્વેતની આગળ શ્યામ, ખરાશ્વની આગળ ખલી;
રંભા આગળ જેમ શંખણી, પુશકર આગળ જેમ સંખણુ
પુસકવર આગળ જેમ પ.રણુ, તમ સ્ત્રી ચરીત્રની અગારે
વીકરમ ચરીત્રને વરણવું. ૧
સ્ત્રી ચરીત્ર જસ જેર, ગરદ સોહકગ કઇ મારા;
અસ્ત્રી ચરીત્ર જસ જોર; સોસી લીએ શાને સાયર
વળી અસ્ત્રી ચરીત્ર જોરથી, રાય થયા કઇક રાંકડા.
શામળ કેહે કઇક સન્યાપતી. વસ કીધા કઇક વાંકડા,
કરે કાયરને સુર, સુરને કાયર કરસે.
કરે શતરૂને મીત્ર હીગત એવી એ ધરશે,
અજાણને તો જાણ, કરે પંડીતને પથર,
કરે સાચને જુઠા, જુઠને કરે ખરે ખરૂ;
હ.થીને હરણ કરે; શીયાળને સીંહ સરખુ.
શામળ કેહે ચરીત્ર નારીનું, પંડીત કરે પારખું. ૨

સ્વભાવ વિશે.

કેસર કીઆરા માંહ, બરાસ કસ્તુરી ભેકે;
પાછળ કનકની પાળ, લક્ષધા મોતી લેહેકે;

ગંગા ગોમતી નીર, જવર જડીબુટ્ટીજ જારી;
સોલ ધરી શણગાર, સીચે નરપતીની નારી;
એવી રીતે કદી ઉગીઓ, લસણ છોડ ગંગા અટે,
બદબોઇ ઉઠે પણ બહુ ઘણી; શામલ સ્વભાવ નવ મટે.
જળ તરવાને તુંબ, અગની ઓલવવા નીર.
ભુખયુ ઓસડ અન, બાલનું ઓસડ ખીર;
તાવનું ઓસડ અપવાસ, ગુમડે ડામજ દેવા.
વીવેક તો વસીકરણ, સરવ પ્રકારે સેવા;
ઓસડ છે એ કે એકના; ડોડે કોડે કહું કથી.
ભુડા કે રૂડા સ્વભાવનું, સામળ કેહે ઓસડ નથી. ૨
કોઇ સ્વભાવે તાતો, કોઇ સ્વભાવે ઉદાર,
કોઇ કરપી મદદ માતો, કોઇ જારી કોઇ જુલમી;
કોઇ દંભી કે ડહો, કો પાપી પુન્યવંત;
કોઇને વસન વહાલો, કોઇ હરામીને
કોઇ હતુદે, કો હસમુખો હરી ઘડો;
સામલ સ્વભાવ જે જાતનો. પ્રથમ પડ્યો તેતો પડ્યો. ૩
કોઇ વરણવે વેદ, ભેદ કોઇ ભારે ભણીઓ.
કો મુરખ મહીપત, કોઇ ગ્નાનીમાં ગણીઓ,
કોઇ કરે બહુ પુન્ય, કોઇ કેવાણા પાપી,
કોઇ સમજ્યા નહી સત્ય, કોઇ જય ચાલા જાપી;
કો સુખ દાતા સંસારને, કોઇ નીચ સઉને નડયો.
શામળ સ્વભાવ પલટાય નહી, પ્રથમ પડો તેતો પડયો. ૪

ગુણકા તથા કામાતુર વિશે

હરે પ્રીતથી ચીત. જગમાં લાજ ગમાવે.
હરે વપુ ખલ નીત, નીચ થઇ સીસ નગાવે.

કુળમાં ચઢે કલંક રોસથી રાજા લુટે;
મહેમાંન મરજાદ, સાત સીર લેહેરી ઉઠે.
આ ભવમાં તો એવું બને, પરભવમાં નરકે પડે.
શામળ કેહે દીલગાં દુર મતી, ગુણકા સુમન કેમ અડે. ૧
બાળ ગુણકાનું રૂપ, બાળ ગુણકાનું ગાવું.
બાળ ગુણકાનું સુખ, બાળ ગુણકાનુ ખાવું;
બાળ ગુણકાનું તેજ, બાળ ગુણકાનું પીવું.
બાળ ગુણકની સમરૂધી બાળ ગુણકાનું જીવવું;
વેસ્યા નામે કેહે વિસ્વમાં, ગુણ હીણામાં ગુણકી.
જે દેહ ઉઘાડી દાખવે. બુધીવંત તેથી બીઓ, ૪
બાળ વણુજ વેપાર, નીચ્ય પરવશ જે દુખીઆ,
બાળ શીપાઇ સુર શીર, શીર વેચે થઇ સુખીઆ.
બાળ વાહાણુ વીદેશ જળે જર ખરચી પેસે;
બાળ બજાણા વેશ, વાંસ ઉપર ચડી બેસે
વળી બાળ જીવત જાચક તણું નીત્યે નીચને જાચવું.
શામળ બાળો ગુણપણું, રીધી દેખાં નવ રાચવું. ૩
કામી ન જુવે કરમ, કામી જન ધરમ ન ધારે;
કામીને શી શરમ કામી જન મરે કે મારે.
કામી ન સુજે કાંમ, શાસ્ત્રની વાત નવ સુજે;
કામી નવ ભજે રામ, બુધી એકે નવ બુજે.
કોડી અવગુણુ કામી તણા ધરમ મારગે નવ ધશો;
અવજસ જે અવની વિશે; કામાતુરને તન વસે. ૪
કાં રાજા કાં રંક, કોણુ નર કે કોણુ નારી;
કામાતુર કલંક, હોડ હીમત જાય હારી.
પ્રથવી જે પાપ, રોગક્ષય આદીક દેહે;
ત્રી લોકમાં પરીતાપ, નકી પરનારી નેહે.

લાખો વીંછીની વેદના, દુખ દીવાના ડંડમાં;
શામળ કેહે પ્રીત રખે કરો, પર અસ્ત્રી પંડમાં ૫

નીરભાગી વીશે.

નીરભાગી જાએ ગંજા. કસ્ટ પામે કુટાએ.
જો તે રળવા જાય, લાભ સુધાં લુટાએ.
અભાગીયો પરણે નાર, જાય નીસરી કે મરશે.
અભાગીયો પામે ગરથ, ચોર કે હાકમ હરશે.
નીરભાગી બેસે ઘોડલે, પડસે કે પગ ભાગશે.
નીરભાગીને મંદીર મળે, પડશે કે દવ લાગશે. ૧
અભાગીયો જમવા જાય, રેહે ભુખો કે વાસો;
વદે સરસ જો વાત, લોક કરશે સહુ હાંસી,
અભાગીયો ડાહયો થાય, ઘણા જાણ તાં કેહે ઘેલો
જો નવ બોલે બોલ, કેહે હઇયાનો મેલો.
શહુ કરમ હીણ કુટાય છે, ગરથ વનાનો દુટકો;
શામળ કેહે નીરભાગી નો, કશી વાતે નહી છુટકો,

કણબી વીશે.

શેઠ હોકે શ્રીમંત, હાડ કણબીથી હારે;
કણબી જેવો કોઈ, ધરમ રૂડો નવ ધારે.
ઘણાક કોટી કરજ હોય, તોઅ ગણસે લખી લેખું;
દુરબળ કણબી દાતાર, ડાહયા કે ઘેલા દેખું.
જે જાણ હશે તે જાણશે, અભીમાની મહ આણશે
સામળ સીમા આ તણો, મંગણ મોજે માગશે.
કણબી જેવો કોઈ, ન દીઠો મનનો મેહેરી.
આઠમ૬ આવે જાય, અહો નીસ સાંજ સવારે;
સુપડે સાંખુ ભરત, ખાય ખર છે ને ખેલે.

પરભોગી પરકાજ, રોધી ખરચે રંગ તે લે.
ભોળો કણબી ભુમંડલે, દેતા પાછું નવ જુવે.
શામળ કેહે બીજા બાપડા, રીધી ખરચ્યા કે રૂડે વેર.
રાજે કણબી જો કોઇ, જાચકો તેને જાચે
બીજો હોય બળવંત, રણે કોઇ તેને રાચે.
ન કહે કણબી નકાર, સરમમાં એ સરમાસે,
જો કદી નહી અપાય તો કાયા કરમાશે.
બીજાની પેરે બાળ, કદી ના તો તે નહી કેહે,
શામળ કેહે બુનો ભાર તો, થોરી કે કણબી મહે. ૭
પ્રથમ શેઠ શ્રીમંત, કોટી આસ્ટીં કરનારો,
પછી મોહોટો મહીપત, ધરમ ધરતાં ધરનારો.
પછી છત્રપતી છેજ, માંનવો મહિમા મોહોટો.
પછી મોટો જર પત્ય, જગ વાણનો તે ચોટો.
સત્રગાની વેહેલણતી, થકી હળપતી બાળીઆ બહુ.
હળવતી કેડે જરપતી, જગત શામળ કેહે શોભે ૮.

ચતુરાઇ વિશે.

ચતુર લોકનું ચીત, જગતમાં કોઇ નવ જાણે;
ચતુર ન ચીંતા ધરે, મોજ આણંદ માંણે.
ચતુર લોકનો વાણજ, જણાય નહી લેણું દેણું;
ચતુર લોકનું પુન્ય, ગુપત કેઇને નહીં કેહેવું.
વળી ચતુર લોકનો પાર, તે કોઇ પંડીતે નવ પારખે
મુરખના મુળ જાણે સહુ, તે શામળભટ શરીખડો.
શંકાથી કર સાંચ, વેગળે વાટે થાવું;
અસ્વ થકી કર આટ, અજાંણને સાલ્યા જાવું,
ગજ થકી ગજ શત, પાંચ આંચનો જન અધીકારી;

સીધ થકી કર શકશ, અહીંથી એજ વિચારી.
પણ ચોર થકી ચો ગામડાં. તજ ચુગલ થકી તો ગામસો
ફરી દેશ ત્યાગ દુરજન થકી. શામળ કેહે શાળા વસો. ૨

શતરૂ વિષે

ત્યાગ શતરૂની સાથ, રૂદેમાં તે તો દુરે.
ત્યાગ શતરૂને ચરણ, ખરેખરો છવજ ખુવે.
જો દેખાડે હામ, હામ ડકાણું બનસે;
શતરૂનો વિશ્વાસ, કરે તે ગોદા ખાશે.
અણજાંણ્યાને જે ગુણ કરે, દયા ધરે કે દેહમાં.
શામળ કેહે દુખ વાંછશે, નર અજાણું નેહમાં. ૧
કપુત કહીએ તેહ, બહુ પરોઆને બોળે.
કપુત કહીએ તેહ, ધરમ ધારણ નવ તોળે;
કપુત કહીએ તેહ; રંક જનને રંજાડે.
કપુત કહીએ તેહ, ભવન ભાજા ભંજાડે;
એવા તો કપુત અનેક છે, અહંકાર ધરે આપનો.
શામળ કેહે સહુથી કપુત; જે બોલ ઉથાપે આપના. ૨
સપુત નામ સરદાર. કોઇ ઉપર નવ કોપે;
શપુત નામ શીરદાર, પીતાનું વચન નવ લોપે.
સપુત નામ સરદાર, ગયા સરાધે જે સારે,
શપુત નામ સરદાર, હોય શતરૂ પણ હારે;
વળી સપુત. નામ સરદાર. તે કુટબનું પોસણુ કરે.
શામળ કહે સપુત સલક્ષણા, માત પીતા તેના ઠરે. ૩

શામળની સમશાના.

સપુત તણું છે નાંમ, સભામાં શોભે શેહેલો
રજની કેર રૂપ, પુજત શીવ કરતાં પેહેલો,

નેહ કરે નરનાર, દેહ સુભ આપે દાબે.
તસકરને મન તાપ; ભલા જન તો સુગ ભાંખે.
તે નરના તનથી નીપજે, કરૂપ કેહુ છ કામની,
શામળ કેહે સ્વામી લાવશે તો ભજસે સુભ ભાગની.
ચંદ્ર બીંબ આકાર, નામ બે અક્ષર નારી;
સુડો સ્ત્રી સગાર શોભીત, બહુ લોકની બળ હાજરી.
મુખ ચંડન માહા રૂપ. અનુપ દીસે દેહે;
તેથી શોભે નાર; કંત સુણી નર નેહે.
લક્ષમી ખરચીને લાવજો; એવણ અડધું દીસસે;
શામળ કેહે સામા જોસ જે, તેથી હઇડુ હીંસસે. ૨

ઝાલ.

એક રાયને ઘેર, ઘણા હાથીને ઘોડા.
ઊંટ હતાં અનેક, બીજા તે સાથી સજોડા.
હાથી અઢીમણ ખાય, ડોઢમણ ઊંટ ગણી જે;
પાંચશેર કણ અસ્વ, ગણી તથી એહ ગણી જે.
સોગણ દાણા નીત ચરે, શોભાવે તે સાથીઆ;
કેહે ઊંટ અસ્વ કેટલા શામળ કેટલા હાથીઆ. ૩
ચઊદ ચરણ પર તક્ષ, આપ ચાલે પગ આઠે;
બાર હાથ બળવંત; પાંચ મસ્તક થીર ઠાઠે.
વસ્ત્ર ભુસણવાન, રાજ દરબાર રેહે છે.
નારી જાત નવરંગ, વપુ પર ભાર વહે છે;
તે પુન્ય વીના નવ પામીએ, પશીસ સહસ્ત્ર નામ છે.
શામળ કેહે સોધી જુવો, સહુને રદય રામ છે. ૪

પાલખી.

નીચ ધરે છે નાર, દેશ આધામાં દાબે;
મુખની મોટી ઝબ, રીજ્યા બાહાર રાખે.

નહી હાથ નહી પગ. સીસ વીના મુખ બોલે,
ફરે ચત્ર તે ચીસ, જમે કણુ અધીક અતોલે.
ઘર ધણી તો ગીતો ગાય છે, ચતુર નર પુછે ફરે.
શામળ કહે એહુ તેહનું મોઢા જન મસ્તક ધરે. ૫

ઘાંણી.

ચતુર નરનુ ચેત. એક અચરત મેં દીઠું:
સુંદીર રૂપ સરૂપ, અધીક અમરતથી મીઠું.
કાયા ઉપર હાડ, હાડ ઉપર વાંણુ ભણીજે.
વાંણ ઉપર છે રૂધીર. સુગુણુ તેના ગણી જે;
અશી તે ઉપર તો ખાલ છે, ખાલ ઉપર વાળજ નથી,
વળી મુખમાંથી અમરત જરે, શામળ કેહે દે, ડો કથી

કેરી.

સીસ વિનાની નાર, મુખ મોટું મુખ માહે.
જો રીંગાનો જે ભક્ષ જનીતે જાણુ નહી.
પલક ન રાખે પેટ, વળી ઉઠે વળી બેસે.
પાતળુ થઇને પેઠ, તેહ પ્રથવીમાં પેસે.
વાંકા કરણુને વશ કરે, ભગતાને ભાળે બહુ:
શામન્યાને કેડે તો સહલ છે, શામળ કેહે ઘોઘો સહુ.

ઘંગણુ.

સમાપ્ત.